№ 241 ՇԱԲԱԹ, 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1915 ՇԱԲԱԹ, 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 241

ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 2 ՌՈՒԲԼԻ
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԳԱՆՁԱՐԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ պատիւ ունի յայտարարելու, որ կիրակի, նոյեմբերի 1-ին, գանձարանիս հանգուցեալ

ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԻ

յիշատակին կատարվելու է հոգեհանգիստ Վանքի աւագ եկեղեցում պատարագից յետոյ ժամը 12 ին։
783. 1—1

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան Խորհուրդը ցաւօք սրտի յայտնում է ի գիտութիւն հայ հասարակութեան Ընկերութեանս բարերար (նուիրել է Ախալքալաքում գտնված իր երկու տունը և այգին)

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ աւ.-քահ. ՏԷՐ-ԳԱԼՍՏԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Ախալքալաք գիւղում (Գորու վիճակ)։ Թաղումը տեղի կունենայ երկուշաբթի, նոյեմբերի 2-ին, պատարագից յետոյ, իր կառուցած եկեղեցու գաւթում։
787. 2—1

ՀՐԱՏԱՊ ՍՓՈՓԱՆՔ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԻՆ

ՎԱՂԸ, Կիրակի, ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐ. ՍԱԼՈՆԻ փախստականների ապաստարանում „Ակվարիում" այգում (Мих. пр. №№ 197—199, Մուշտայիդի մուտքի առաջ) կը կայանայ Հայաստանի բեկորիկ նորածին որբերի, հայաստանցի մանկան ապաստարանի նորակառոյց աղիւսաշէն Մկրտութիւնը, ծննդեան հանդէսաւոր ձմեռային շինութեան օրհնութիւնն ու բացումը։

Այսու յարգանօք հրաւիրվում են քաղաքացիները՝ մեծ և փոքր, այր և կին, հոգևորական և աշխարհական, աշակերտ և աշակերտուհի, արհեստաւոր և մշակ իրանց ներկայութեամբ յարգել նշանակալից հանդէսը։ Ասում ենք նշանակալից, որովհետև իր ամբողջ գոյութեան ընթացքում 1000 ցուցակագրված հոգուց ոչ օք մեր այս ապաստարանում ոչ հիւանդացաւ և մահվան ոչ մի դէպք չեղաւ, այլ ընդհակառակ ամառը վերջացած այսօր աշնան պտուղն ենք վայելում՝ ապաստարանում ծնվածի մկրտութիւնը, և ձմրան ապահով շէնքն էլ կայմ ու պատրաստ ունենք։

Հանդէսի սկիզբը ցերեկվայ ժամը 1-ին։
տո. 13. 2—1 Տնօրէն՝ Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴՊ. ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ
(Գրիբօեդովսկայա, 8)
Կիրակի, նոյեմբերի 1-ին, կը կայանայ հայերէն լեզւով

ԵՐԿՈՒ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

1) Օր. ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ ԹԱՌԱՅԵԱՆՑ—
ՉԷԽՕՎԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ
(Նրա տարեհրջանը, նա որպէս ստեղծագործող, հոգեբան, գեղագէտ, գրամատուրգ, և որպէս ճշմարտութեան, բարութեան ու սիրոյ իդէալների հետևող)։
2) Փիլիս.-դոկտոր ՍԵԴՐԱԿ ԹԱՌԱՅԵԱՆՑ—
ՄԽԻԹԱՐԱԿԱՆ ԽՕՍՔ ՎՇՏԱՀԱՐ ԺՈՂՈՎՐԴԻՆ
1) Պէտք չէ յուսահատվել։ 2) Վերածնութեան ճանապարհը—ա) Ընտանիք, բ) Դպրոց, գ) Ինքնակրթութիւն, դ) Մամուլ ու գրականութիւն, ե) Թատրոն և զ) Պատարագ ու ազնիւ աշխատանք։
Տեղերի գները 20 կոպ. մինչև 1 ռուբլի։ —◆— Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին։
Տոմսակները ծախվում են՝ 1) «Գուտտենբերգ» գրավաճառանոցում (Երևանեան հրապարակ), 2) Գրավաճառանոց „Просвѣщеніе", Կլուբի տակ, 3) Կաթնարան «Կաֆէ-Ցէնտրալ» (դումայի տակ), 4) Երաժշտական դպրոցի շվէյցարի մօտ ու 5) Դասախօսութեան օրը դահլիճի մուտքում։
տո. (Հ. Հ. Կ.) 773. 4—3

ՔԱՐԹԱԼԻՆԵԱՆ ՈՒԴԷԼՆԻ ԿԱԼՈՒԱԾՔԸ
առաջարկում է՝
Խաղողի ամերիկական որթեր՝ 1000 մէտրը 10 ռուբլի։
Պատուաստի ճիւղեր՝ «Սապէրավի», «Կաբերնէ», «Ալիգոտէ», «Րկա-Ցիտէլի» տեսակներից, 1000 մէտրը 5 ռուբլի։
Միամեայ խնձորենիներ՝ Ռանօտ-Կանադեան, Շամպանեան, Շաֆրան, Կալվիլ՝ սպիտակ և կարմիր, Սիսապ-կանդիլ—1 հատը 20 կոպէկ, 100 հատը 16 ռուբլի։
Գները՝ առանց փաթեթի. Կառակա կայարան, Անդրկ. երկ.։
Հասցէն՝ Тиф. губ. почт. отд. Мухранъ, Удѣлы.
տո. (Հ. Հ.) 786. 3—1

ՀՐԱՒԻՐՎՈՒՄ Է
ՄԻ ՀԱՅ ԲԺԻՇԿ

Զարաթական երկու անգամ այցելելու համար Նպաստամատոյց Ընկերութեան հիմնած փախստականների որբանոցը (Վերա, Զիլինգարեանների այգին)։ Ամսական 8 վիզիտի համար նշանակված է 25 ռ. վարձատրութիւն։ Ընկերութիւնը յոյս ունի, որ ի նկատի ունենալով հիմնարկութեան բարի նպատակը՝ չեն պակասի հայ բժիշկների մէջ այս հրաւէրին արձագանք տուողներ։
Ցանկացողներին խնդրվում է դիմել Ընկերութեան գրասենեակը (Соломоновская, 21)։
տո. 784. 2—2

Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկ. Խորհուրդը
սրանով յայտնում է ի գիտութիւն, թէ շաբաթ, հոկտեմբերի 31-ին, երեկ. ժամը 7-ին, Ընկերութեան ընթերցարանի դահլիճում (Աբաս-Աբաթեան հրապարակ № 7)
Նշանակված է
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ
Ժողովի առարկաներն են՝
1) Կենտրոնի և ճիւղերի 1916 թ. նախահաշիւների քննութիւն և հաստատութիւն։
2) Ընկերութեան սեփական օրգան ունենալու խնդիրը։
3) Ընթացիկ հարցեր։ (ա. օ.) տո. 782. 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ
Այսօր, շաբաթ, հոկտեմբերի 31-ին,
Հայոց Դրամատիկ արտիստների Ընկերութիւնը
կը ներկայացնէ
ՉԱՒԱԿ
Դրամա 5 գործ., Սամարեանի։
Մասնակցում են՝ տ. տ. Զաբէլ, Մանուչարեան, Սիրանոյշ, Սեւումեան, պ. պ. Աւետեան, Արիխանեան, Գրիշ-Փալեան, Մանուէլեան, Մելքոնեան, Միրզայեան, Սուքարայեան և ուրիշներ։
Սկիզբը երեկ. ժամը ճիշդ 8-ին։
Տոմսակները 50 կ.-ից մինչև 1 ր. 25 կ.։
Հիւրերը՝ ըստ յանձնարարութեան՝ Կլուբի մուտքի համար վճարում են—տղամարդիկ 50 ական կոպ., կանայք և ուսանողները 25-ական կոպէկ։
տո. 780. 1—1

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՑՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական Պ.ԷՎՄՕՏՕՐԱԿՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսանկարված ՌԵՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամեն օր՝ 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ տո ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7-29.
տո. (ա. օ.) 504. 100—76

ԲԺԻՇԿ
ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը՝ մասնաւորապէս կոկորդի, քթի, ականջի հիւանդութիւններով։
Առաւօտեան ժամը 10—12-ը։
Երեկոյեան » 5—7-ը։
Бебутовская ул. № 26. 3 րդ. օրիորդաց գիմնազիայի կողքին։
տո. 779. 50—4

Թիֆլիսի կոյրերի Հոգաբարձութեան Ակնաբուժարանի աւագ օրդինատոր
ԲԺՇԿՈՒՀԻ
ՍՕՖԻԱ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ
ընդունում է աչքի հիւանդութիւններից ամեն օր՝ ցեր. ժամը 1½-ից մինչև ժամը 3-ը։ Սերգիէեվսկայա փող. № 1. Տելէֆօն № 16—67։
տո. 753. 50—10

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ԿԷՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, ֆարֆորից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթոդով։
Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրէուլկից։
(ա. օ.) տո. 515. 100—60

ՀԱՅ ԳՈՐԾԻՉՆԵՐԸ

«Քաղցից և ցրտից կորչում ենք մենք. ցոյց տուէք օգնութիւն»։

Այս հեռագիրը խփված է Ելենովկայից։ Համանման հեռագիրներ ստացվում են և այլ տեղերից։ Եւ սակայն ամեն օր մենք կարդում ենք լրագիրներում, որ տասնեակ, նոյնիսկ հարիւր հազարներ են յատկացվում տաք շորեր պատրաստելու, ալիւր գնելու համար. ամեն օր տաք հագուստներ են հաւաքվում, և այնու ամենայնիւ փախստականները մնում են մերկ և քաղցած։

Նորերս մենք առիթ ունեցանք խօսելու Թիֆլիսի Հայկական Կոմիտէտի մի անդամի հետ, որ ուղղակի խոստովանեց, թէ դրամի պակասութիւն չը կայ, բայց չը կայ կազմակերպող ույժ, չը կայ նպատակայարմար մատակարարումն օգնութեան։

Մ ամենալուրջ ուշադրութիւն պէտք է դրաւէ Ելենովկայից խփված հեռագիրը։ Այդ շրջանի վրա հսկողն է Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհրդի նախագահը, որ նոյնիսկ յատուկ ատոմոբիլ է պահանջել իր տրամադրութեան ներքոյ, որպէսզի օգնութիւնն աւելի արագ լինի։ Եւ սակայն այդ շրջանն ևս աղաղակում է, թէ մեռնում է քաղցից և ցրտից։

Պարզ է, որ մի մարդ մի ձեռքով երկու ձմերուկ բռնել չէ կարող։ Չէ կարելի միաժամանակ լինել նախագահ երկու մեծ հաստատութիւնների և գործակալ մի երրորդ հաստատութեան։ Փախստականներին օգնելու գործն այնպիսի լուրջ և կարևոր գործ է, որ այն շրջանները, որոնց օգնութիւն են ցոյց տրվում, որքան փոքր լինեն, այնքան օգնութիւնը արագ և նպատակայարմար կը լինի։ Միթէ մի անձն, որքան և նա կարող լինի, ձեռնհաս, նոյն իսկ տաղանդաւոր կազմակերպիչ, կարող է և Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնը ղեկավարել, և Հայկական Կենտրոնական Կոմիտէտը, և դեռ Աղստաֆայից Ելենովկա շրջանը։ Ի հարկէ, ոչ. դրա հետևանքն այն կը լինի, որ փախստականները կը մնան քաղցած և մերկ, մինչ դրամ առատ կայ, հագուստ բազմաթիւ։

Սակայն ներկայ դէպքում մեզ ամենից զարմանք, նոյն իսկ ապշութիւն պատճառողը Կովկ. Հ. Բ. Ընկերութիւնն է։ Ցայտնի է, որ այդ Ընկերութիւնը հայ ժողովրդի գլխին պայթած սոսկալի աղէտի հանդէպ ոչ մի ներգործութիւն ցոյց չը տուեց, պատրուակ բռնելով որ իրան կից կազմված Կենտրոնական Կոմիտէտն արդէն զբաղված է այդ խնդրով։ Թէ ինչու 30-ամեայ մի ընկերութիւն պէտք է պոչ լինի մի նորաթուխ հաստատութեան, որ ունի ժամանակաւոր բնաւորութիւն և չէ ներշնչում ամուր վստահութիւն, որովհետև կազմված չէ օրինաւորապէս, չունի հաստատված կանոնադրութիւն, չունի օրինաւորապէս ընտրված վերստուգիչ յանձնաժողով, հետևաբար զերծ է կոնտրոլից, որի պատճառով և վերջերս զանազան լուրեր են պտտում զեղծումների մասին,—մնում է անյայտ։ Բայց այդ դեռ ոչինչ։ Տարօրինակն այն է, որ Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնն այն բոպէին, երբ ամենքը, բոլոր հաստատութիւնները միայն մի հոգսով են զբաղված— փախստականներին որևէ կերպով օգնութիւն ցոյց տալու հոգսով—միայն մի մտածմունք ունեն, այդ միջոցին Բարեգ. Ընկերութիւնը ընդհանուր ժողով է գումարում—գիտէք ինչի՛ համար—Ընկերութեան սեփական օրգան ունենալու խնդրով զբաղվելու։ Եթէ Բարեգ. Ընկերութիւնն ամբողջ 30 տարի կարողացել է մնալ առանց սեփական օրգանի և, կարելի է ասել, ... շահագործել է ամբողջ հայ մամուլը, նա կարող էր մի երկու տարի ևս սպասել, իսկ ներկայումս նրա միակ հոգսը, մտածմունքը պէտք է լինի միայն փախստականներին օգնելու հարցը։ Եթէ սեփական օրգանի վրա նա նոյնիսկ 100 ր. գործադրելու լինի, ուր մնաց որ հազարներ են պէտք լինելու այն ևս այժմ, երբ թղթի սոսկալի թանգութիւն է. այդ 100 ր. նպատակայարմար է գործադրելու փախստականների վրա, քան նոր թերթի հրատարակութեան վրա։

Կան գաղափարներ, որոնք այնքան տարրական են, որ ամենայետին տգէտն անգամ պէտք է հասկանայ։

Այդպիսի քայլերը Բարեգ. Ընկեր. կողմից միայն ամօթ կարող են բերել նրա անուանը և համբաւին։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
29 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Կովկասեան զօրաճակատ. Թօրթումի լճի շրջանում, Կալաշիկ լերան, Ախա գիւղի զօրաճակատի վրա, նաև Խօրասանի շրջանից դէպի հարաւ, Խալեասդաղ լերան և Զօրով գիւղի մօտ, լճի հարաւային ափում, ընդհարումներ են առաջապահ զօրամասերի միջև։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
29 հոկտեմբերի

ՊԱՐԻԶ.—Սերբիայից հաղորդում են հոկտ. 26-ից, որ թշնամին անցաւ արևմտեան Մորավան՝ Կրալեվի մօտ և հարաւային Մորավան՝ Ջունիսի ու Լէսկօվացի ուղղութեամբ։ Մենք վանեցինք թշնամու յարձակումները Գրտէլիցայի և Կօչանիկի մօտի լեռնանցքի ուղղութեամբ։

ԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
28 հոկտեմբերի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Դվինա գետի ձախ ափում Իկսկիւլի շրջանում մեր զօրամասերը ծանր թնդանօթների աջակցութեամբ ձեռք ձգեցին Բերգեմինդէն, գերելով մի քանի տասնեակ գերմանացի։ Թշնամու գործած երկու հակայարձակումները մենք վանեցինք գերմանացիների համար խոշոր կորուստներով։

Ռաֆալովկայից դէպի արևմուտք Կօստիւխնովկա գիւղի մօտ սկսվեց յամառ կռիւ։

Լրացուցիչ տեղեկութիւնների համաձայն, Հօլկի շրջանում տեղի ունեցած կռւի մէջ, բացի ձեռք ձգած 2000 զինուոր և 50 օֆիցէր գերիներից ու 20 գնդացիրներից, մենք գերել ենք կրկին 150 զինուոր և 21 օֆիցէր, ձեռք ենք ձգել նաև 11 գնդացիր։

ԼՕՆԴՕՆ.—Լլօյդին հաղորդում են Մալտայից, որ խորտակված «Անկօնա» շոգենաւի 41 նաւաստի և 4 ճանապարհորդ եկան Մալտա։ Նրանք պատմում են, որ «Անկօնայի» ճանապարհորդներից խեղդվեցին 300-ը՝ մեծ մասամբ կին և երեխայ։ Լուրերի համաձայն, նաւի վրա կային մի քանի ամերիկացի։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ.—«Անկօնան» ջրասուզելու տեղեկութիւնն առաջ բերեց շատ մեծ յուզմունք։ Կառավարութիւնը պաշտօնապէս իրազեկ է եղել, որ խորտակված շոգենաւի վրա ճանապարհորդների թւում եղել են ամերիկացիներ։ Առ այժմ յայտնի չէ, թէ որևէ մէկը նրանցից խեղդվե՞լ է թէ ոչ։ Այն դէպքում, եթէ զոհերի թւում լինեն ամերիկացիներ, Միացեալ Պետութիւնները կը վարվեն Աւստրիայի վերաբերմամբ այնպէս, ինչպէս «Լուզիտանիայի» խորտակման ժամանակ։

ԼՕՆԴՕՆ.—Պաշտօնապէս յայտարարված է, որ արտասահման գնացող «Մէրսիան» շոգենաւը ենթարկվեց թշնամու սուզանաւի յարձակման Միջերկրական ծովում, բայց չը ջրասուզվեց և աջողութեամբ եկաւ նաւահանգիստ։ Նաւի վրա սպանվել են 23 նաւաստի, վիրաւորվել են 50 հոգի. բացի դրանից՝ պակասում են 30 մարդ։

ՐԷՆԴԲԻ (Լէյլանդ կղզի).—Հոկտ. 28-ի կէսօրին մօտ լսելի էր 20 րոպէ շարունակ անսովոր ուժեղ ամբաձգութիւն Ֆէմէրբէլտի ուղղութեամբ։ Րէդբիում պատերը շարժվում էին, դռները և պատուհանները բացվում էին։ Մառախուղի պատճառով անկարելի էր տեսնել՝ թէ ինչ է կատարվում։ Առաւօտեան Ֆէմէրբէլտում նկատվեցին անգլիական սուզանաւեր։

ՀՌՈՄ.—«Ջիօրնալէ-դ'Իտալիայի» հաղորդում են Կալիարից, որ կիրակի առաւօտ գերմանական մի սուզանաւ յարձակվում գործեց և ջրասուզեց ֆրանսիական մի շոգենաւ։ Նաւաստիներն ազատվեցին և ափ իջան Կալիարում։

ԼՕՆԴՕՆ.—Ֆէլդմարշալ Ֆրենչը տեղեկացնում է.

Հոկտ. 25-ին մեր աէրօպլանները ռմբակոծեցին, ըստ երևոյթին աջող, գերմանացիների բանակները։ Միևնոյն օր գերմանական մի աէրօպլան ընկաւ 7000 ոտնաչափ բարձրութիւնից երկարատև կռւից յետոյ։ Մենք կորցրինք մի աէրօպլան կռւի մէջ Դուէի մօտ։

ՀՌՈՄ.—Գլխաւոր բանակը տեղեկացնում է.

Ջիուդիկարիա շրջանում թշնամու արտիլերիան ուժեղ կրակ սկսեց Մօնտէ-Լավանէկի, Մօնտէ-Մէլինօյի և Զիմավալօնէի մեր դիրքերի դէմ, բայց մեր շեշտակի կրակը ստիպեց նրան լռել։ Կորդէվօլէի վերին մասում մեր զօրքերն եռանդով առաջանում են, գրաւելով մի քանի կէտում լեռնագագաթներ։ Իզօնցօյի զօրաճակատի վրա թշնամու յարձակումը վանվեց։ Մեր զօրքերը մի քանի համարձակ յարձակումներ գործեցին Պլավա շրջանում։ Արտիլերիայի գործունէութիւնը շարունակվում է։

Կարսօյում մեր աէրօպլանները ռումբեր են նետում։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 հոկտեմբերի

ԹԷՀՐԱՆ.—Երէկ մէջլիսի գումակ նիստում պատգամաւորների մեծ մասը յոյս յայտնեց, թէ ռուս-պարսկական յարաբերութիւնները կը հարթվեն խաղաղ ճանապարհով, և ցանկութիւն արտայայտեց, որպէս զի վերջ լինի այն կացութեան, որպիսին ստեղծվել է գերմանական և թիւրքական գործակալների ագրէսիվ գործողութիւնների պատճառով։

Գերմանական և աւստրիական միսիաները և Թիւրքաց կառավարութիւնը իրանց արխիվներն ու գոյքը փոխադրեցին ամերիկեան միսիան։

Մեր զօրքերը, հէնց այս բոպէիս ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, գտնվում են Թէհրանից 65 վերստ հեռաւորութեան վրա։

Թէհրանում սկսվում է սարսափ մեր թշնամիների տենդային պատրաստութիւններից, որոնց նպատակները հանելուկային են։ Կարելի է ենթադրել, որ այդ պատրաստութիւնները տեսնվում են այն պատճառով, որ մեր թշնամիները մեկնելու են Թէհրանից։ Սակայն՝ միւս կողմից անհանգստութեան առիթ է տալիս այն հանգամանքը, որ փողոցներով շրջում են զինված աւստրիացիներ և մեր թշնամիների կողմնակիցները։

Զգային դրութիւնը սաստկանում է այն լուրերից, թէ գուցէ շահը և կառավարութիւնը մեկնեն Սպահան, եթէ Ռուսաստանը անպայման գտնէ [illegible]

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 հոկտեմբերի

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—(Ճեպընթաց)։ Ցունաց պալատը արձակվեց։ Նոր ընտրութիւնները նշանակված են նոյեմբերի 23-ին։

ԼՕՆԴՕՆ. — Րէյտէրի գործակալութիւնը հաղորդում է, որ Սկուլուդիսի մինիստրութիւնը յունաց դեսպանների միջոցով համաձայնութեան պետութիւնների լրագիրների մէջ միաժամանակ յայտարարել է, թէ յոյն կառավարութիւնը մտադիր է առաջվայ նման չէզոքութիւն պահպանել և թէ նա անկեղծօրէն բարեացակամ է դէպի այդ մեծ պետութիւնները։

ՓԱՐԻԶ.—Երէկ առաւօտ մինիստրների խորհուրդը քննեց դիւանագիտական ու պատերազմական դրութիւնը։

Րիբօն պատգամաւորների պալատին ներկայացրեց օրինագիծ փոխառութեան մասին։

Սերբիական միսիան յայտնում է, որ գեներալ Պուտնիկը շարունակում է ղեկավարել սերբ զօրքի ռազմի գործողութիւնները։ Սերբ կառավարութիւնը չէ մտածում հաշտութեան մասին և չէ մտածելու նրա մասին մինչև դաշնակիցների յաղթութիւնը։ Սերբերը կռւելու են մինչև արեան վերջին կաթիլը։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Բեռլինից տեղեկացնում են, որ այնտեղ է եկել աւստրօ-ունգարական արտաքին գործերի մինիստր Բուրիանը։

Վիէննայից հաղորդում են, որ Վաշինգտօնի աւստրօ-ունգարական դեսպան Դումբան ետ է կանչվել։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Այսօր մասնաւոր առևտրական բանկերի ներկայացուցիչները այցելեցին ֆինանսների մինիստրին և ստորագրեցին պայմանագիր նոր ներքին փոխառութեան մասին։

Առևտրի ու արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնն աւարտեց սպառողական ընկերութիւնների և միութիւնների կանոնադրութեան նախագծի մշակումը։

ԼՕՆԴՕՆ.—Երէկ դժբաղդ պատահարից յետոյ առաջին անգամ թագաւորը նախագահեց գաղտնի խորհրդի նիստում Բուկինհէմի պալատում։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՎԻՖԼԷՄ.—(Պէնսիլվանիա)։ Երէկ այրվեց պողպատաձուլական խոշոր գործարաններից մինը, որի մէջ կային մի միլիարդ արժողութեան թնդանօթներ ու ռազմամթերք։ Կարծում են, որ հրդեհը չարամիտների գործն է։ 800 բանւոր ազատվեցին մեծ դժուարութեամբ։

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԲՈՒԼԳԱՐԻԱՅՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 հոկտեմբերի

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.—Դիւանագիտական աշխար- [illegible]

կառը զինւոր զինւորների և նրանց ընտանիքների միջև դադարել են։ Զօրքին թոյլ չեն տալիս որևէ շփումն ունենալ քաղաքացի ազգաբնակութեան հետ, որի համար կազմակերպված են յատուկ գնդեր, որոնք զօրաճակատի վրա սանիտարական ծառայութիւն են վարում։ Վիրաւորներին, որոնց թիւը շատ մեծ է, չէ թոյլատրվում տեսնվել հարազատների հետ։ Բացի դրանից՝ խիստ պատիժների սպառնալիքով զինւորներին և օֆիցերներին հրամայված է բուժվել բացառապէս զինւորական հիւանդանոցներում։

Մինչև այժմ բուլղարների կրած կորուստները Պիրոտի և Նիշի մօտ ահագին են։ Մի քանի գնդեր զրկվել են իրանց կազմի 3/4-ից։

Րադոսլավովի կաբինէտի դրութիւնը դառնում է կրիտիկական այն պատճառով, որ Գերմանիան խոստացել էր ուղարկել Բուլղարիա մեծ զօրաբանակ, որը առանց գնդակ արձակելու պէտք է միանար բուլղարներին և գրաւէր Մակեդոնիան. մինչդեռ գերմանացիք ուղարկեցին Սերբիայի դէմ միայն փոքր զօրաբաժին, և Բուլղարիան ստիպված է տալ ծանր զոհեր ու կռւել սերբերի դէմ, որոնք ցոյց են տալիս տոկուն դիմադրութիւն։

Ֆերդինանդ արքան և Րադոսլավովը սարսափով են նայում ստեղծված դրութեան վրա, գիտենալով որ ժողովուրդը պատերազմ չէր կամենում։ Սոֆիայում տիրում է մեծ յուզմունք։ Կառավարութիւնն աշխատում է ամեն եղանակներով հանգստացնել ազգաբնակութիւնը, թաքցնելով ճշմարտութիւնը և հաւատացնելով, թէ երբ ռուսաց ոչ մի զօրաբանակ չէ կարող ափ իջնել Բուլղարիայում։

Այն քաղաքականութիւնը, որին ներկայումս հետևում է Բուլղարիան, վերջիվերջոյ բղխում է միայն Ֆերդինանդ արքայից, որ յանձին Րադոսլավովի գտաւ մարդու, բոլորովին կուրացած իր թագաւորից, ոչ մի բանի դէմ չառարկող և որ իբրև վարձատրութիւն իր անձնւիրութեան համար ազատութիւն ստացաւ իր կողմնակիցների հետ միասին՝ զբաղվել կասկածելի գործերով, որոնք և այդ մարդկանց խոշոր նիւթական հասոյթներ են տալիս։ Հէնց այդ նկատումներով էլ ոչ մի օպոզիցիայի լիդէրներից չը համաձայնեց մտնել Րադոսլավովի կաբինէտի մէջ։

ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԻ ՊԱԼԱՏՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

29 հոկտեմբերի

ԼՕՆԴՕՆ.—Ասկվիտը, բացատրութիւններ տալով 400 միլ. ֆունտ ստէրլինգ յատկացնելու մասին, յայտնեց, որ պատերազմի սկզբից խնդրվել է 1662 միլիոն ֆունտ։ Պատերազմի վրա ամեն օր վերջին ժամանակ ծախսվում է մօտաւորապէս 4.350,000 ֆունտ, մինչդեռ սկզբներում ծախսվում էր 2.700,000 ֆունտ ստէրլինգ։ Նոր գումարը կը բաւէ մինչև փետրվարի կէսը։ Կառավարութիւնը ուսումնասիրել է ծախսերի տնտեսելու խնդիրը։

Վերջում Ասկվիտը մատնանշեց, որ համաձայնութիւն է կայացել աւելի եռանդով ու համակերպ վարելու պատերազմը բրիտանական գեներալ-շտաբի կազմը ուժեղացնելով և դաշնակից պետութիւնների ծովային և զինւորական խորհրդատուների միջև աւելի սերտ շփում հաստատելով։

Իր ճառի եզրափակութեան մէջ Ասկվիտը ցնծագին ողջունեց Մեծ-Բրիտանիայում և Ֆրանսիայում երևան եկած ձգտումը՝ աւելի սերտ գործակցելու և առաջ.

— Ֆրանսիական գեներալ-շտաբի վաստակաւոր օֆիցերները գտնվելու են զինւորական մինիստրութեանը կից ամեն օր շփման մէջ մեր գեներալ-շտաբի հետ։ Մենք մեր կողմից, մեր դաշնակիցների խնդիրքով, Ֆրանսիա ուղարկեցինք օֆիցերներ, յանձնարարելով նրանց նոյն տեսակ միսիա։ Կարելի է յուսալ, որ շուտով կը կազմակերպվի մի տեսակ ընդհանուր զինւորական խորհուրդ, որի նիստերին մասնակցելու են բրիտանական և ֆրանսիական մինիստրները և որը, ղեկավարվելով երկու գեներալ-շտաբների մասնագէտների խորհուրդներով, ուղղութիւն կը տայ և կը հսկէ ռազմի գործողութիւնների վրա։ Մենք ուրախ կը լինէինք, եթէ Ռուսաստանը և Իտալիան միանան մեզ յիշեալ նպատակներով։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ «Б. В.»-ին հաղորդում են, որ սերբիական զօրքը հակառակորդի գերազանց ուժերի ճնշման տակ նահանջում է։ Դրութիւնը բոպէ առ բոպէ դառնում է կրիտիքական մանաւանդ այն պատճառով, որ սերբ զօրքի թիկունքում գտնվում են միայն լեռներ։

◆ Ստոյգ աղբիւրից յայտնում են, որ մօտիկ ապագայում Իտալիան զօրաբանակ է ուղարկելու Մակեդոնիա։ Մինչև այժմ իտալական զօրքերը չէին դիմում բալկանեան ռազմաբեմն այն պատճառով, որ Իզոնցօ և Գօրիցա շրջաններում իտալացիք ձեռնարկել էին ընդարձակ արշաւողական գործողութիւններ։

◆ «Nord. Zeit.»-ը յորդորում է գերմանացիներին խնայողութիւն անել, յիշեցնելով որ պատերազմը կարող է ձգձգվել երրորդ տարին էլ։

◆ «У. Р.»-ն յայտնում է, որ Պետրօգրադում ստացվել են պաշտօնական տեղեկութիւններ սերբերի չափազանց ծանր վիճակի մասին։ Բուլղարները, վերցնելով Նիշը, արշաւում են դէպի արևմուտք։ Սերբերի կորուստներն անհաշիւ են։ Սերբ զօրքերի լիակատար բնաջնջումն անխուսափելի է։

◆ Սալոնիկից «Դէյլի Տել.»-ին հեռագրում են, թէ ֆրանսիական զօրքերը յամառ կռւից յետոյ վերցրել են Վելէսը և ետ են մղում բուլղարներին։ Այդ յաղթութիւնից յետոյ սերբերի դրութիւնը Մօնաստիրի շրջանում մի փոքր լաւացել է։

◆ Պարիզից տեղեկացնում են, որ այնտեղ ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, դաշնակիցները Սալոնիկում ափ են հանել արդէն 220,000 զինւոր։

◆ Ցունաստանում պարլամենտն արձակվելու է։ Թագաւորը միահեծան իշխանութեամբ յայտարարելու է պատերազմ դաշնակիցներին։ Եթէ յեղափոխութիւն լինի, այն դէպքում Ցունաստանը կարող է համարվել Գերմանիայի և սրա դաշնակիցների թշնամի։

◆ Ռումինիան դեռ ոչ մի դրական վճիռ չէ կարողանում յանգել։ Գերմանական գործակալները գործում են մեծ եռանդով։ [illegible] քառեակ համաձայնութեան Ռումինիայի հանդէպ գալը դառնում է շատ կասկածելի։

◆ Բուխարէստում ստացված տեղեկութիւններից երևում է, որ բուլղարներն աշխատում են կտրել Սերբիայի կապը Սալոնիկի հետ։

◆ Պետրօգրադում սպասվում է լորդ Կիտչէնէրը։

ԹՈՒՐՔԻԿ ՄՏՔԵՐ

XXIII

Այս ամսին լրացաւ մի տարի, ինչ Թիւրքիան մտաւ է պատերազմ, իբրև Գերմանիայի դաշնակից։ Նա լարեց իր ամբողջ ռազմական ու տնտեսական ուժերը և սակայն ոչ մի արդիւնքի չը հասաւ։ Ապարդիւն էր և Գերմանիայի աջակցութիւնը, որ տեղի էր ունենում գլխաւորապէս դաւադրողի։ Ջուր էին նաև բալկանեան պետութիւնների երկերեսանի և թիւրք-գերմանական դաշինքին նպաստաւոր քաղաքականութիւնն ու չէզոքութիւնը։ Թիւրքիայի օրհասական ժամը արդէն հնչել էր։ Նա պէտք է գլուխը խոնարհեցնէր քառեակ համաձայնութեան առաջ։ Անգլիական զօրքերը Միջագետքում մօտենում են Բաղդադին. անգլօ-ֆրանսիական զօրքերը աւելանում են թւով, ռազմական խոշոր պատրաստութիւններ են տեսնվում Դարդանէլի գրաւման համար. մի խօսքով, ամեն ինչ գալիս էր ասելու, որ վճռված է ամենաուշը մինչև առաջիկայ գարունը վերջացնել Թիւրքիայի հետ։ Անճարացած՝ սա էլ հազար ու մի տեսակ սպառնալիքով և խնդիրքով պահանջում էր օգնութիւն Գերմանիայից։ Թիւրքիայի անկումը կանխում է արդէն համաշխարհային պատերազմի ելքը։ Իսկ չէ՞ որ, ինչպէս մեր նախորդ յօդուածում ցոյց տուինք, Մերձաւոր Արևելքն է գլխաւորապէս պարփակում իր մէջ Գերմանիայի քաղաքական տենչերն ու իղձերը։ Գերմանիան չէր կարող իր հլու դաշնակից Թիւրքիային թողնել մենակ կրիտիքական ժամին։ Միւս կողմից՝ նրա ռազմական դրութիւնն էլ արևմտեան և արևելեան ռազմաբեմերում չէ կարող համարվել ապահով. հասաւ ձմեռը, դաշնակիցների զօրքը թւով աւելացաւ, թնդանօթների և հրանօթների թիւն այժմ այնքան շատ է, որ մինչև իսկ դաշնակիցները տեղ-տեղ գերազանցում էլ են գերմանացիներին։ Այս և այլ կարևոր ներքին հանգամանքներ ևս շատ ու շատ դժուարացնելու էին գերմանական պետութեան կացութիւնը։ Մօտալուտ ապագան ուրուագծվում է դաշնակիցների համար միանգամայն նպաստաւոր, իսկ Գերմանիայի համար հակառակը։ Իսկ Թիւրքիայի անկումից յետոյ Գերմանիայի դրութիւնը դառնալու էր մինչև իսկ վտանգաւոր։ Եւ ահա Գերմանիան ամեն ճիգ թափում է գտնելու նոր դաշնակիցների և օգնութեան գալու Թիւրքիային։ Աշխարհագրական տեսակէտից ամենից յարմարագոյն դաշնակիցը համարվում է Բուլղարիան։ Միւս կողմից՝ վերջինն էլ ներկայ պատերազմը համարում է ամենայարմար առիթը փոփոխել տալու Բուխարէստի պայմանագիրը և վրէժ լուծելու իր նախկին դաշնակիցներից՝ առաջին հերթին Սերբիայից։ Սկսվում է քաղաքական առևտուրը. երկու պատերազմող կողմերից էլ տրվում են Բուլղարիային խիստ շահաւէտ առաջարկներ և խոստումներ։ Սակայն նրան ընկած Գերմանիան ամենից շատ է խոստանում։ Առ հասարակ այդ տեսակ քաղաքական առևտրի մէջ Գերմանիան իր հակառակորդներից շատ ու շատ խոստումներ է անում ամենքին և մանաւանդ բալկանեան պետութիւններին թէ իր դաշնակիցների՝ Աւստրիայի, ու Թիւրքիայի և թէ իր հակառակորդների հաշւին։ Ահա այդ հանգամանքն է, որ գայթակղեցրեց Բուլղարիային և մինչև օրս էլ գայթակղեցուցիչ կերպով է ազդում բալկանեան միւս պետութիւնների՝ Ռումինիայի և Ցունաստանի վրա։ Այս անում է Գերմանիան այն նպատակով, որ ինչ գնով էլ լինի՝ միևնոյն է, միայն թէ փրկէ իրան այն վտանգից, որը սպառնում է նրան մօտալուտ ապագայում։ Բուլղարիայի հանդէպ գալը քառեակ համաձայնութեան դէմ՝ հնարաւորութիւն տուեց Գերմանիային ձեռնարկել աւստրօ-գերմանական արշաւանք Սերբիայի դէմ, որպէսզի այդ երկրի վրայով ճանա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄՀԵՐԻ ԴՈՒՍՏՐԸ *)

Յուլիսի տաք, դժոխքի նման շեռված օրեր էին։ Արևի ճառագայթներից կարծես շանթեր էին թափվում։ Գետինն այնպէս էր բորբոքվել, որ քարերը տաքացել՝ գալեր էին արձակել։ Փախստականներին ոչ միայն խաշում էին արևի ջերմաջերմ ճառագայթները, այլև գետնից բարձրացած գոլորշիները։ Տաք գետնի վրա խաշվում էին անցորդների ոտքերը, բայց թշնամու սուրը և հուրը այնպիսի արհաւիրք էին թողել, որ թշուառները ամեն տառապանք մոռացած, գիժի նման ոտքած փախչում էին իրանց սիրելի վայրերից դէպի անծանօթն ու խորթը, հեռաւորն ու մռայլը, որպէսզի գոնէ իրանց կեանքը, իրանց գլուխն ազատեն վայրագ թշնամիների գազանային կոտորածներից։

Ամբողջ երեք օր անընդհատ վազելով փախստականներն հասան Արծափ։ Արդէն ամեն մարդ զգում էր, որ իր կեանքն ապահովված է թշնամու ատելութիւնից։ Ռուսական բանակը, սահմանը նրանց այնքան յուսադրեց, որ այդտեղ ամեն մարդ կանգ էր առնում, որպէսզի յոգնած ու քայքայված անդամները հանգստացնէ, ուժերը հաւաքէ՝ շարունակելու իր կենսապահ, բայց անորոշ ու մտախլապատ ուղին։

Այս զարհուրելի կարաւանի հետ Ոսկեհատը նոյնպէս հասաւ Արծափ՝ սոսկալի տանջանքներ կրելով։ Արծափում փախստականների կարաւանները՝ բաց օդում սարի [illegible] ճառագայթներից, կամ գիշերային ցրտաշունչ քամիներից։ Ցատակին փռելու ոչ թաղիք ունէին, ոչ դօշակ, որ հնարաւոր լինէր տրորված մարմինը հանգստացնել ու կազդուրել։ Ո՛չ բարձ ունէին, ոչ վերմակ, որ ծածկվէին և հանգիստ քնէին։

Այս տանջանքներին հետևեցին սոսկալի քամինեցուցիչ գալարումները։ Փախստականների վերցրած թեթև պաշարն արդէն երեք օրում սպառվել էր, իսկ սարի գլխին ծվ պիտի պատրաստէր նրանց համար գաթա ու բաղարջ։ Սովն այնպէս էր իր ճիրանները մզում փախստականների երակներն ու ջղերը, որ իրար ետևից մորթում էին կթան ոչխարն ու մաքին, կովն ու եզը, նոյնիսկ սայլերին լծված եզները։ Էլ չէին հարցնում, թէ ումն է պատկանում անասունը, իսկոյն մորթում, պղինձներն էին լցնում, խաշում կամ թերխաշ ուտում էին։

Գիշերը բաց օդում քնում և մրսում էին, իսկ ցերեկը արևի տապից այրվում ու խաշվում։ Կիսով միայ, լեռնային խառնը, միրգը և վատ ուտելի հացն իրանց դերը կատարեցին. սկսվեց փորհարը, որն աւելի անգթաբար կոտորեց, քան թէ քիւրդն ու թիւրքը։

Արծափի մէջ Ոսկեհատն ու իր զաւակները ենթարկվեցին փորհարի, որը նրանց ստիպեց անմիջապէս սարն անցնել և Իգդիր հասնել։ Իգդիրի մէջ Ոսկեհատն ու իր զաւակները դարձեալ պարտաւորված էին բաց օդում քնել, ճահճային ջրերը խմել, այնպէս որ դողն ու պահեցողութիւնը նրանց չօգնեց. տրինաքամ եղան, նիհարեցին և ուժասպառ ընկան։

Ոսկեհատը բոլոր ուժերն ամփոփեց և զաւակներին տարաւ հասցրեց Էջմիածին, որտեղ մի սենեակ գտաւ, ապաստանեցին և 40 օր պահելով բոլորովին ապաքինվեցին։ Էջմիածնում թշուառ մայրը զաւակներին խնամելիս՝ անվերջ երազում էր նրանց առողջացնել և վերադառնալ Վան։ Ճշմարիտ է, Ոսկեհատի 7 աղջիկներն իրանց ամուսինների հետ ցրվել էին Կովկասի այլ և այլ քաղաքներում, նրանց կորցրել էր պատուը անդարձ կերպով, բայց նա մխիթարված էր, որ իր 7 զաւակներն իրան շրջապատած՝ չէին բաժանվում սիրասուն մօրից։

Հակառակ նման՝ թշուառ մայրը երբ գնում էր ամեն մի զաւակի դէմքը, նա յիշում էր նրանց ծնված սենեակները, օթեակները, նրանց օրօրանը, նրանց մանկութեան խաղերը, իր բնակարանն ու այգին, որը Մհերը նրան յանձնել էր, աւանդ էր տուել թոռներին ու ծոռներին հասցնելու համար։ Երբ մի բան պակասում էր, երբ որևէ դեղ ու սպեղանի պէտք էր գալիս և չէր գտնում, թշուառ մայրն իսկոյն յիշում էր իր տան դարակներն ու մառաններն և սրտի խորքից այնպէս էր հառաչում, որ այրում ու մրկում էր զաւակների սիրտը։

Բայց և այնպէս Ոսկեհատը չէր յուսահատվում. Նա հաւատացած էր, որ շուտով, շատ շուտով կոզակները կը մաքրեն Վանի վիճակը քիւրդերից, և նա իր 7 զաւակներով կը փոխադրվի Մհերի տունը։ Բայց օրէ-օր լաւ լուրերի փոխարէն բոթեր էին հասնում, իսկ ծննդավայրը չէր մաքրվում տրինաբրու քիւրդերից և գազանաբարո թիւրքերից, որոնք քանդում ու աւերում էին դարերի ջանքով կառուցվածներն ու մշակվածները։

Այն յոյսը, որ կեանք և ուժ էր տալիս Ոսկեհատին ապրելու, օրէ-օր նուաղում էր. այն ձգտումը, որ հոգի էր ներշնչում բարեգութ մօրը, օրէ-օր թուլանում էր։ Եկաւ աշունը, հասաւ սեպտեմբերի 9-ը, իսկ վերադարձի յոյսերը աստիճանաբար հեռացան։ Հայրենիքը՝ Վասպուրականը այնպիսի ճգնաժամի մէջ էր, որ վերադարձը անդունդ գլորվելու հետ հաւասար էր, իսկ Վաղարշապատի փողոցներն անգործ թափառելը վտանգաւոր, տարափոխիկների պատճառով։

Մհերի թոռները, նկատելով որ այս պատերազմը շատ է ձգձգվելու, վճռեցին գնալ Խարկով կամ Ռոստով բնակվել մինչև խաղաղութեան հաստատութիւնը։ Երբ զգաց Ոսկեհատը, որ զաւակները վճռել են Կովկասի սարերից այն կողմն անցնել, նա սոսկաց։ Ոսկեհատի ամբողջ մարմնին մի մահացու հարուած հասաւ, նա ցնցվեց և քիչ մնաց, որ անշնչանար։ Բայց այնպիսի առողջ կազմ ունէր, որ դիմացաւ և տարաւ այդ հարուածը։

Մինչ այդ՝ Ոսկեհատը համոզված էր, որ կարճ ժամանակից յետոյ նա պիտի կարողանար վերադառնալ ծննդավայր իր ամբողջ զաւակներով, վառել հայրենի օջախը և լուսաւորել աշտանակներով ու լապտերներով ժառանգական տունը։ Բայց այժմ նա կորցրեց Մհերի տունը վերստին տեսնելու յոյսը, և այդ վիշտը նրան բորբոքեց։ Ինչ խօսքեր տաց, ինչ հնարներ գործադրեց, ներգործութիւն չունեցաւ. զաւակներն իրանց վճիռը չը փոխեցին։

— Մարէ,—ասում էր անդրանիկը,—հնար չը կայ այստեղ ապրելու, քանի որ տարափոխիկները և թիւրքերը մեզ հալածելու են...

— Ապա քո պապու օջախ...

— Էլի կը դառնանք, կը շէնցնենք, երբ խաղաղվի աշխարհը։

Ասացին և տոմսակներ վերցնելով Էջմիածնի կայարանից ճանապարհ ընկան Ռոստով։ Էլ մայրը հնար չունեցաւ խօսելու, էլ չը կարողացաւ զաւակներին ետ պահե իրանց նպատակից։ Երբ երկաթուղու գնացքը շարժվեց, անիւները դղրդալով սլացան, Ոսկեհատն էլ այս կեանքից ձեռք քաշեց և զգաց, որ երկաթուղին այլ ևս իրան ետ չի դարձնելու դէպի նախշուն Վասպուրական։

Շրջապատեցին զաւակներն իրանց մօրը, բայց նա այլ ևս չը կարողացաւ խօսել ու պատասխանել նրանց։ Երկաթուղին ուղղվեց դէպի հիւսիս, Ոսկեհատի սիրտն ու հոգին սլացան դէպի Վան, դէպի Մհերի տունը։ Զօրս ժամ շարունակ լռութեան, պա... ման էր դատապարտված Ոսկեհատը, իր անդամները չէր կարողանում շարժ... Նա չէր կարող հայրենիքից դուրս ապր..., նա չէր կարող հիւսիսի սառն օդը շնչ... Գնացքը կանգնեց Ալէքսանդրօպօլ, և զ...ակները կիսակենդան մօրը կառք նստ...րին և բերին փախստականների հիւանդ...նոցը։ Կառքը 5 րոպէից հասաւ հիւանդ...նոցի դուռը գիշերը ժամը 9-ին։ Մինչ... թշուառ կնոջը պատգարակ դրին, բեր... վրանի տակ, որ քննեն բժիշկները, նա հ... Սարսափ... գին աւանդեց։

*) Տես «Մշակ» № 240.

պարհ բանալ դէպի Թիւրքիա։ Ինքն ըստ ինքեան սերբիական ռազմաբեմը չէ կարող համարվել առաջնակարգ նշանակութիւն ունեցող. երկրորդ՝ Գերմանիայի ամենևին ձեռնտու չէ խոշոր զօրաբաժիններ առանձնացնել այդ ռազմաբեմի համար։ Սակայն երբ պարզվեց Թիւրքիայի օրհասական դրութիւնը և յայտնի եղաւ քառեակ համաձայնութեան որոշումը՝ ամենից առաջ վերջացնել շուտով հաշիւները Թիւրքիայի հետ, սերբիական ռազմաբեմը ստացաւ խիստ կարևոր նշանակութիւն, քանի որ Սերբիայից միայն Բուլղարիայի վրայով կարելի է հաղորդակցութիւն ունենալ Թիւրքիայի հետ և օգնութեան հասնել նրան։

Ուրեմն ներկայումս աւստրօ-գերմանական արշաւանքի նպատակն է ոչ այնքան Սերբիայի նուաճումը, այլ որքան այդ երկրի նուաճմամբ կապ հաստատելը Թիւրքիայի հետ։ Հերոսական Սերբիան, որ չորս տարվայ ընթացքում այս երրորդ աջող պատերազմն է մղում, վերջ ի վերջոյ նահանջելու է թշնամու առաջ. սրանք, այսինքն նաև Բուլղարիան, երեք կողմից արշաւում են սերբիական զօրքերի վրա շրջապատելու նպատակով։ Բայց Սերբիան մենակ չէ։ Դաշնակից պետութիւնները վճռեցին անյապաղ օգնութեան գալ Սերբիային՝ ոչ թէ միայն բարոյական պարտքից դրդված, այլ և այն նպատակով, որ բալկանեան ռազմաբեմի պատերազմական աջողութիւնը մեծապէս ազդելու է բալկանեան այն պետութիւնների վրա, որոնք այս կամ այն պատրուակով չէզոքութիւն են պահում։ Ներկայումս աւստրօ-գերմանօ-բուլղարական զօրքերը շատ արշաւով ձգտում են նուաճել Սերբիան մինչև դաշնակից խոշոր զօրամասերի ժամանումը բալկանեան ռազմաբեմը։ Սերբիան ևս հերոսական դիմադրութիւն է ցոյց տալիս, սպասելով դաշնակից զօրքերի օգնութեան, որոնք էլ շատ ուղարկվում են այնտեղ։

Մօտիկ ապագան ցոյց կը տայ, թէ պատերազմող կողմերից որն է աջողութիւն ունենալու։ Սակայն փաստն այն է, որ այս ժամին հերոսական Սերբիային վիճակվում է Բելգիայի ճակատագիրը, որովհետև երկրի մեծ մասը ենթարկված է թշնամու արշաւող զօրամասերի աւերիչ գործողութիւններին, իսկ պետական արխիւը և գանձատունը տեղափոխված է յունական Սալոնիկը։

Ա. Նազարէթեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ

Ստացանք 1) Թավիլից (Շվէյցարիա), Մ. Փիրանեանից, ուղարկելի Էջմիածնի Եղբ. Օգնութեան Յանձնաժողովին, 400 ֆրանկ կամ 160 ր., 2) Կրասնովօդսկից, Կանանց Հայկ. Կոմիտէից, գանձապահ Եւգինէ Կազեանի միջոցով, փախստականների համար տաք շորեր գնելու 46 ր. 50 կ., 3) Դաշքեսանից, Դ. Դաւթեանի միջոցով հանգանակված տեղական հայերի շրջանում, յանձնելի Կենտրոնական Կոմիտէին 100 ր., 4) Սուխումից, Գարեգին Ցակոբեանից 15 ր., 5) Ջարջալուից, Արտաշէս Արզումանեանի միջոցով հաւաքված տեղում 24 ր., 6) պատերազմի բեմից, զօրելի պրապօրշչիկ Գ. Տէր-Սահակեանից, Կ. Հ. Բ. Ընկ. Գօրաւ հրոհի միջոցով 5 ր., 7) Թիֆլիսում, օր. Նատալիա Միրզոյեանից, յօգուտ Նպաստամատոյց Ընկ. որբանոցի, խաղալիք և հագուստ գնելու համար 10 ր.։ Գումարն է 360 ր. 50 կ.։ Նախորդ ստացված 66,934 ր. 86 կ. գումարի հետ (տես «Մշակ» № 233) ստացել ենք ընդ ամենը 67,295 ր. 36 կ.։

ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ

Ստացանք Աուլիէ-Աթայից, Ի. Ա. Գեւորգեանի միջոցով՝ տեղում հանգանակված 50 ր.։ Նախորդ ստացված 49,267 ր. 12 կ. գումարի հետ (տես «Մշակ» № 220) ստացել ենք ընդամենը 49,317 ր. 12 կ.։

ՀՐԱՒԷՐ

Ձայնը Տիգրան Նազարեանի «Հրաշափ Սփոփանքի» վայրերն է գալիս։

Ժողովվեցէ՛ք, միացո՛րդ հայեր. փութացէ՛ք նոյեմբերի 1-ին, կիրակի օրը՝ միջօրէի ժամը 1-ին, Հրաշափ Սփոփանքի վայրը, ապարանքը մայր երկրի աղէտաւորների։

Գիւտատէրն է Տիգրան Նազարեանն։ Նա մի կնունք է սարքում։ Հրաշափ կնունք։ Լսեցէ՛ք, ամենայն ինչ հրաշափ է այդ ամենազարժում-եռանդուն մարդու մօտ։

Փախստական նորատի մօր ծոցից մի հրաշալի մանուկ է աշխարհ եկել։ Հրաշափ բոլէն է մանկանն յղացել, խուճապական աղէտն է նրան սնուցել և փախուստն է նրան լոյս աշխարհ բերել։ Եւ մրդ, աղէտի հրաշափ սփոփարանում է նա առնելու իր ճակատի վրա հայութեան կնիքը՝ խաչի նշանով, և կնքահայրութեան է հրաւիրված հայ ժողովուրդը։

Այդպէս է թելադրել անհանգիստ հոգին Տիգրան Նազարեանին։

Հրածի՛ն մանուկ, աղէտի՜ սնունդ, նորանշան-նորածի՛լ հայ, արդեօք ապագան իր մեծագոյն ծոցում ինչ բաղդ է հանդերձելու քեզ համար։

Սակայն դուք, հայեր, ժողովվեցէք հրածին մանկան կնունքի հանդէսին։ Արժէ է նա, երևի Վահագն անունը կը տաք նրան։ Է՞ն է, Անահիտ կը կնքէք, լուսածին-ոսկեծղի-վարդամատն դիցուհուն նուիրելով նրան։ Դիցուհուն, որին մեր նախնիք կոչել են մայրը մեր հայրենիքի։

Եկէ՛ք աղէտի սփոփանում մկրտվող հրածին մանկան այդ նորահանդէս կնունքին։

Եկէ՛ք այդ խորին խորհրդաւոր հանդէսին. Երկնքի և Երկրի չարաչար չփմունքից ծնված, ծանրածանր աղէտի գրկից ճողոպրած, հրի և Ջրի միջով անցած և ամայութեան ցամաք ափը նետված այդ մանկան կնունքին։

Եկէ՛ք, աղէտակոծ քաղաքացի՛ք, հայեր. եկէ՛ք առատ մաքով, առատ սրտով, առատ ձեռքով։ Եկէ՛ք մանաւանդ այն անմեռ յուսով և լեռներն իրանց տեղերից շարժող հաւատով, թէ հրածին այդ հայ մանուկը ապագայի Վահագնն է լինելու՝ վիշապները մեր երկրի երեսից քշող, կամ Անահիտը՝ չարակատակ ամպերն երկնքի երեսից ցրող։

Եկէ՛ք, սիրտ ունեցողներ։

Եկէ՛ք։ Ա. Մ. Եղեկեան

ՀԱՅ ՆՊԱՍՏ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Հ. Նպաստ. Ընկերութեան ներկայացուցիչ Գր. Վարդանեանը հոկտ. 25-ից թւագրած հետևեալ զեկուցումն է ուղարկել յիշեալ Ընկերութեանը Երևանից։

* * *

3—4 օր է, որ եկել եմ Մուսունից Երևան, մի շարք կենսական հարցերի մասին խորհրդակցելու և ապա միջոցներ ձեռք առնելու, որ լրացվեն այն բոլոր թերութիւնները, որոնց պատճառով կարող է Մուսուն-Արծափ շրջանի թէ տեղական ժողովուրդը և թէ գաղթականութիւնը չափազանց աննպաստ պայմաններում գտնվել և ուրեմն նեղվել։

Վերոյիշեալ երկու շրջաններում տեղաւորել ենք մօտ 6000 գաղթական Արծափ-Կորուն, և Մուսունում էլ եթէ հաշւենք մօտ 3000 տեղացի բնակիչ, ապա ուրեմն 9—10,000 հոգի պէտք է պահել և պահպանել այս ձմեռ։

Բնաւ չը պիտի ենթադրել, որ գաղթական ժողովրդին կարող են օգնութեան հասնել մուսունցիք կամ արծափցիք. ոչ, ընդհակառակը նրանց մեծ մասն էլ յար և նման կացութեան մէջ են և օգնութեան կարօտ, որովհետև այս վերջին նահանջի պահուն՝ այդ 3 գիւղերի ժողովուրդն էլ 1—2 շաբաթով թողեց տուն ու տեղ և հեռացաւ դէպի Իգդիր. և ահա այդ բացակայութիւնը զգալիօրէն ազդել է գիւղացոց վրա. ու պիտի աւելացնեմ, որ հայկական այդ գիւղերում շատ քիչ գաղթականներ ենք բնակեցրել։ Գաղթականութեան ստուարագոյն մեծամասնութիւնը բնակեցված է քրդական այն գիւղերում, որոնք դատարկվել են վերջին նահանջից յետոյ։ Այդ գիւղերն են.

	Հոգուց աւելի
1) Շամա՝	600
2) Կաղունէտ՝	300
3) Մերհամէ՝	200
4) Թարաքեաթ՝	250
5) Կըրըկ Միրզա՝	300
6) Կըզըլ Դիզա՝	200
(Արծափի շրջ.)	1850
7) Արծափում՝ (Հայկ. գիւղ)	250
Գաղթական	2100

Բացի դրանցից՝ գաղթականներ տեղաւորված են.

1) Դուտաղում՝	800	Քրդական գիւղեր
2) Գիւլլիջէ՝	550	
3) Խաչլու՝	150	
4) Օմար-բէկ՝	165	
5) Կարա-Շէյխ՝	133	
6) Թաջդէ՝	200	
	1998	
7) Մուսուն՝	200	Հայկ. գիւղ.
8) Կորուն՝	100	
	2298	

Ուրեմն մօտ 4500 գաղթականներ արդէն նստել ու տեղաւորվել են. բացի դրանցից վերջին օրերը, քանի որ սովորաբար Սուրմալուի գաւառից դուրս են քշում, գաղթականների մի մասը մեկնում է Գանձակի նահանգը, մի մասը դէպի Վան, իսկ միւս մասն էլ դէպի մեր շրջանը. ըստ իմ վերջին տեղեկութիւնների, սրանից 3—4 օր առաջ Արծափի շրջանն է մեկնել Վանի Շուշանց գիւղացիներից մի մեծ խումբ, իսկ ամսիս 20-ին Մուսունից Իգդիր գալիս՝ ես ինքս ճանապարհին պատահեցի 500—600 գաղթականների, որոնք Իգդիրից դուրս էին վռնդված և չը գիտէին ուր գնալ. ես նրանց ճամբեցի Դուտաղ և Գիւլլիջէ, ապա հասնելով Իգդիր՝ յայտնեցի, որ այդ շրջանները դեռ ևս կան քրդական ազատ գիւղեր, որոնցում կարելի է տեղաւորել հազարաւոր ժողովուրդ, եթէ մանաւանդ շուտափոյթ փայտեղէնի օգնութիւն հասնէր, ծածկելու տանիքները։

Աւելի որոշ գաղափար կազմած լինելու համար, ես ներփակ ձեզ ուղարկում եմ իմ կազմած քարտէզը։

Եւ իմ կարծիքով՝ լաւագոյն է գաղթականութեանը փոխանակ դէս ու դէն ցրւելու և կամ թողնելու, որ աւերակ դարձած ու այժմ իսկ քրդական վտանգից ոչ զերծ մայրենի գիւղերը վերադարձնելու՝ տեղաւորել վերոյիշեալ շրջաններում և Ուչ-Քիլիսէից դէպի Դիադին և դէպի սահմանը ձգվող նոյնպէս դատարկ քրդական գիւղերում ժամանակաւորապէս գէթ մինչև գարուն, անշուշտ յանձն առնելով նիւթական որոշ ծախքեր՝ բնակարանների յարմարութիւն ստեղծելու։

Պարտք եմ համարում յայտնել, որ Վանի շրջանը մեկնողներից ստացվել են նամակներ, որոնք չափազանց գանգատվում են նախ՝ քրդական յարձակումներից, թէ ճանապարհին . . . .

. . . .

. . . բացի այդ՝ հացը և այլ անհրաժեշտ մթերքներ բնաւ գոյութիւն չունենն և 1—2 շաբաթից յետոյ, երբ ձիւնով ծածկվեն բոլոր ճամբեքը, ոչ մի հնարաւորութիւն չի լինի հարկ եղած օգնութիւնը ժամանակին հասցնել, այլ խօսքով՝ խրախուսել այժմ հայրենիք վերադառնալու միտքը. նշանակում է՝ գիտակցաբար ուղարկել դրանց կամ բնաջնջվելու և կամ սովամահ լինելու։ Ես ականատես եմ եղել 2—3 դէպքերի, թէ ինչպէս Մասիսի լանջերում պատսպարուղ ապրող 10,000-ի մօտ քրդերը աստղատակայուն խմբերով Արծափի, Կարունի մօտիկներից հայ գիւղացիութեան հազարաւոր ոչխարներն են քշում տանում և Կարսի, Արծափի ու Բայազիդի կառավարական մարմինները ոչինչ չեն կարողանում օգնել՝ ետ բերելու այդ թալանները։ Դեռ սրանից 10 օր առաջ էր, որ 30—40 քրդեր Կորունի մօտակայ աւերակ քրդական գիւղերում 4—5 օր մնալուց յետոյ՝ մի գիշեր եկան ու Կորունից քառորդ ժամ հեռաւորութիւնից քշեցին տարան 1200 ոչխար։ Այստեղ, ուր այժմ շատ հայկական ազգաբնակութիւն կայ, ... և այդ յանդուգն քրդերը այսպիսի արշաւանքներ են կատարում, ապա ինչ կը լինի Վանի, Շատախի, Թիմարի, Արճէշի և այլ կողմերը, ուր լեռների լանջերի վրա, կամ խոր-խոր ձորերում թափառում են տասնեակ հազարաւոր քրդեր։ Ո՛չ, պէտք է խնայել մնացած բեկորներին՝ հայ ժողովրդի։

Այժմ հարց է ծագում, թէ ինչպէս և ինչով պիտի կերակրել հէնց սահմանի մօտիկ ապրող հայ գիւղացիութիւնը։

Այս մի ամսվայ ընթացքում մեկից աւելի անգամներ անձամբ շրջելով այդ թւածս գիւղերը՝ մենք ականատես եղանք, թէ ինչպէս աշխատելիս է եղել վանեցի առողջ գաղթականը՝ քաղելու ցորենը, գարին կամ խոտը և ամբարելու գիւղական համայնքի համար. թէ ինչպէս նա հաւաքելիս է եղել ձմեռվայ վառելիքը՝ աթարը. հարկաւ դա մի մխիթարական երևոյթ է. ճիշդ է, այդ աշխատանքը շատ մեծ պտուղ չը տուեց և դրանով գաղթականութեան հարցը չէր ապահովվի, քանի որ նախ աշխատող ձեռքերը քիչ էին (10 %-ը հազիւ կարող եղաւ աշխատել, միացածները կամ հիւանդ պառկած էին և կամ հիւծված, մաշված և կարօտ հանգստի. Այրարատեան դաշտը ամառվայ շոգերին իր լճացած ջրերով ու մալարիայով սպանեց մեր առողջ գաղթականութիւնը). երկրորդ՝ գործիքների զգալի պակասութիւնն էր։ Այս այսպէս լինելով հանդերձ, գաղթականութիւնը գրեթէ մի ամսվայ ընթացքում կարողացաւ տնտեսել ցորեն՝ Շամայում և կաղաներում մօտ 400 կոտ, Դուտաղում՝ մօտ 1000 կոտ, Գիւլլիջէում և միացեալ գիւղերում՝ մօտ 7—800 կոտ. սրա հետ նաև մօտ 1000 կոտ գարի, դարման և մանաւանդ խոտ ու աթար։ Տեղաւորված գաղթականութիւնը, պէտք է ասեմ, իր հետ ունի բաւական ստուար թւով կենդանիներ, որոնց ուտելիքի տեսակէտից միանգամայն ապահովված են։

Դուք տեսնում էք, որ 2—2500 կոտ ցորեն ամբարվել է. իր սեփական ցորենն ունի նաև Արծափ-Մուսուն-Կորունի ազգաբնակութեան մի մասը. բայց կասկած չը կայ, որ այդ պաշարը երբեք 5—6 ամիս չի կարող պահպանել 8000-ից բաղկացած մի հասարակութիւն. եղած պաշարը հազիւ մի ամիս կերակրի. ուրեմն մեզ մնում է հոգալ՝ էլի ունենալ քիչը 5 ամսվայ հացի պաշար։ Եւ ահա այս բոլորն աչքի առաջ ունենալով՝ մեր Ալաշկերտի շրջանային կոմիտէն ամբողջ թափով նուիրվեց ցորեն ամբարելու գործին։ Չը պիտի մոռացութեան տալ, որ Այրարատեան նահանգը գաղթած գաղթականները, նահանջից անմիջապէս յետոյ, ամեն մի տնից 2—3 հոգի վերադարձել են իրանց հայրենի գիւղերը, ուր նրանք հնարաւորութիւն ունեցան իրանց արտերի մեծ մասը քաղելու, որով Դիադինի, Կարաքիլիսէի և Ալաշկերտի շրջանում ցորենի բաւականաչափ պաշար գոյացաւ. այդ ցորենը արգելված էր փոխադրել Կովկաս, ուստի և կոմիտէն ձեռնարկեց գնել, և այս 3 շաբաթվայ ընթացքում արդէն գնվել է մօտ 9000 կոտ ցորեն, որից 2500-ն արդէն տեղափոխվեց Մուսուն, գլխաւոր ու կենտրոնական ամբարը, իսկ միացեալն էլ մաս-մաս կը փոխադրվի։

Վերոյիշեալ շրջաններում, սակայն, դեռ էլի բաւականաչափ գնելի ցորեն կայ և որ կոմիտէն հնարաւորութիւն ունի գնելու, եթէ միայն ձեռքի տակ ունենայ հարկ եղած գումարը։ Ճիշդ այդ գումարը երկրի մօտենալու համար է, որ ես սաիպված եղայ մի քանի օրով գալ Երևան՝ կոմիտէիս պատասխանատու նախագահ Խորէն սրբազանի մօտ և զեկուցանելով այս մասին՝ խնդրել անմիջական նիւթական օգնութիւն։ Այդ ազգաբնակութիւնը 5 ամիս ապահովելու համար հարկ է ունենալ առ նուազն 15,000 պուտ ցորեն. այդ ցորենը ալիւր դարձնելու համար հարկ է բանեցնել 3—4 ջրաղացներ, նրանք՝ որոնք ձմեռը չեն սառչի. ես արդէն հարկ եղած գործիքները պատուիրել եմ և հետս կը տանեմ ու կը սկսենք բանեցնել և աղալ ցորենը։ Ցորենի պուտը Ալաշկերտում գնվում է 1 ր.—1 ր. 20 կ., իսկ Մուսուն փոխադրելու ծախք, նայած որտեղից է ուղարկվում, 80 կ.—1 ր., ուրեմն Մուսունում ցորենը մեզ վրա նստում է միջին հաշւով 2 ր., աղալիս հաշւած պակասորդը և մանր ծախքերը, մենք կունենանք 2 ր. 50 կ.-ով հիանալի և սննդատու ալիւր, մինչդեռ Կովկասից ուղարկված ալիւրի պուտը վերջին հաշւով նստում է 4—5 ր.։ Եւ այս երևակայութիւն չէ, այլ փաստ. հաշւեցէք. Ռոստովում քանիսով է գնվում ցորենը, ճամբու ծախք մինչև Թիֆլիս կամ Էջմիածնի կայարան, ապա այդ կայարանից մինչև Իգդիր՝ պուդին 50—60 կ. և Իգդիրից էլ Արծափ-Մուսուն մի պուդին ճամբու ծախքը 1 ր. 20—1 ր. 40 կ., ուրեմն տեղական ալիւրը նստում է 2 ր. 50 կ., իսկ դրսինը 4—5 ր.։ Եւ այս խնայողութիւնը պէտք է անվի. քանի որ չենք թողնելու այդ հասարակութեանը սովամահ լինել, ուրեմն որտեղից որ է պիտի հաց ճարենք. ուստի ուշանալ, թերանալ և եղած ցորենը չը հաւաքելով Ռուսաստանի ալիւրին վերջ ի վերջոյ դիմել՝ նշանակում է գաղթականութեան յատկացված հասարակական փողերը անկարող լինել տնտեսել. 15,000 պ. ալիւրին քիչ յետոյ սովոր ց կը լինենք ծախսել 60—70,000 ր., մինչդեռ հիմա 35—40,000 րուբլով գործը ինքնին գլուխ կը գայ։

Խորէն սրբազանը, իմ գրաւոր զեկուցմանը խիստ մեծ ուշադրութիւն դարձնելով, գտաւ այն օրամաթանական, մանաւանդ որ ինքն էլ անձամբ տեղեակ ու իրազեկ էր դրութեանը. խոստացաւ ամեն միջոց ձեռք առնել ցորենի ամբարման գործն ի կատար ածելու. դրա համար գնալու էինք Կաթողիկոսի մօտ, սակայն, դժբաղդաբար, Կաթողիկոսը այս երկու օրս 39° տաքութեամբ հիւանդացաւ և մի-երկու օրով մեր գործն ուշացաւ։

Բացի հացից՝ գաղթականութիւնը պէտք ունի նաև հետևեալ իրերին ու մթերքներին. տաք շորեր, գուլպաներ, կօշիկներ անհրաժեշտ է այդ ցուրտ երկրում. մեծ մասը զուրկ է այդ բոլորից. խիստ կարիք կայ սապոնի, նաւթի, շաքարի չայի։ Եթէ այս բոլորի վրա էլ ծախսվի մօտաւորապէս 20,000 ր., ուրեմն մօտ 8000 հոգու համար 5 ամսվայ ծախք պահանջվում է 50—60,000 ր., նշանակում է մի անձի համար ամսական 1 ր. 50 կ., իսկ 5 ամսվայ համար 7 ր. 50 կ., անշուշտ մի մեծ գումար չէ և դրանով փրկած կը լինենք 8000 հոգի։

Չը մոռանամ յիշել, որ մեր շրջանում գործում է նաև Մոսկվայի Հայկական Կոմիտէի բժշկասննդատու խումբը, գլխաւորութեամբ բժ. Ալ. Աթաբէկեանի, որն արդէն սննդատու կայաններ բացել է Շամայում, կաղաներում (թէյ և կերակուր) և Դուտաղում, Գիւլլիջէում, Խաչլույում, Օմարբէկում առ այժմ թէյ, բայց խամանոցները հասնելուն պէս և տաք կերակուր։ Մուսունում կառուցվում է և շուտով կը վերջանայ 60 հոգու համար հիւանդանոց շուտով և դեղօրայքը կը հասնեն և նրանք ի վիճակի կը լինեն իրականացնել իրանց նպատակը։

Այս բացումից յետոյ առաջարկել եմ բացել Մուսունում, Կորունում և Արծափում տեղական դպրոցները և զարկ տալ կրթութեան ու դաստիարակութեան գործին, որից այնքան զուրկ է այդ ետ ընկած երկրի ժողովուրդը։ Գիւղական համայնքների ժողովներ գումարելով՝ խոստացան տալ դըպրոցի շինութիւն և չը խնայել իրանց աջակցութիւնը, ինչով որ կարողանան. երեք դպրոցի բացման համար նախահաշիւ եմ ներկայացրել Խորէն սրբազանին, որը նախահաշւի մասին չառարկելով՝ շեշտեց դպրոցների բացման անհրաժեշտութիւնը։ Նախահաշւում նախատեսվում է 4000 ր. ծախք։ Որքան գեղեցիկ և օգտակար գործ կը լինէր կատարած Նպաստամատոյց Ընկերութիւնը, եթէ յատկապէս դպրոցների բացման ծախքն իր վրա վերցնէր՝ յատկացնելով այդ գործին այն 4000 ր., որը դեռ ևս մնում է Էջմիածնում. դրանով Նպաստամատոյց Ընկերութեան գործունէութիւնը մի գեղեցիկ տուեալով էլ կաւելանար։ Եթէ իմ այս առաջարկը յարգելի վարչութիւնդ գտնի նպատակայարմար, վատ չէր լինի հեռագրով յայտնել այդ մասին Խորէն սրբազանին ու Էջմիածին։ Այդ դպրոցներում այս տարի կը դասաւանդվեն հայոց լեզու, կրօն, թւաբանութիւն և ռուսաց լեզու։

Սրանից 8 օր առաջ Դիադինի . . . նաչալնիկին ներկայացայ, որը ցոյց տուեց սիրալիր ընդունելութիւն և խոստացաւ իր կողմից հարկ եղած ուշադրութիւնը դարձնել՝ ապահովելու մեր բայօնը քրդական յարձակումներից. միաժամանակ ընդգծելով իրան և մեր միսիայի նմանօրինակ նպատակը՝ խնդրեց չը զլանալ մեր կողմից տալու ջանք՝ օգնելու իրան։ Անշուշտ մեր կողմից հարկ եղածը չի խնայվի։ Դիադինի նաչալնիկի իրաւասութեան տակ են ընկնում Մուսուն-Կորունի շրջանակները, իսկ Արծափն ու իր շրջակաները ընկնում են Բայազիդի նաչալնիկի իշխանութեան տակ. վերադարձիս պիտի ներկայանամ և վերջինիս։

Հա՛, մոռացայ ասել, որ Արծափից պ. Ալ. Խատիսեանին և ձեզ հեռագրել եմ տաք շորերի համար. միջնորդեցէք, խնդրում եմ, մեր շրջանը աչքաթող չանել։ Պետական նպաստ ստանալու համար Խորէն սրբազանը դիմել է պ. Եւանգուլեանի միջոցով ուր հարկն է. երևի այդ էլ կը կարգադրվի։ Շորեր, շորեր. օգնեցէք շուտով։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Բժ. Օհանջանեան Էջմիածնից հեռագրում է Բազ. Միութեան տեղական լիազօրին. «Գեն. Թամամշեանի կարգադրութեամբ ժամանակաւորապէս դադարեցված է փախստականների տեղափոխութիւնը։ Փախստականները պէտք է մնան իրանց բնակատեղում։ Ցրտերի և խոնաւութեան պատճառով շատ թոյլեր հիւանդանում են։ Խնդրում եմ միջնորդել, որ թոյլ տրվի փախստականներին բաժանելով տեղաւորել Վաղարշապատում և շրջակայ գիւղերում։ Ժամանակը չի համբերում, սկսվել է խառնակ եղանակ»։

—

Ալէնովկայից (Սևանի մօտ) փախստականները հեռագրում են Բազ. Միութեան լիազօրին. «Կորչում ենք [illegible] ու. օգնութիւն հասցրէք»։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Սովը Ղազախում

Ղազախ, 26 հոկտեմբերի

Այս տարվայ անբերրիութեան պատճառով գիւղացու ամբարն ու մառանը դատարկ է բառիս բուն իմաստով։ Մի քանի կալած կալերից վերցրած հացը գիւղացին ուտելով յոյսը դրել է Ղազախ քաղաքի շուկայի վրա, ուր բաւական թւով վաճառականներ ալիւր գնելու նպատակով՝ ամիսներից ի վեր ապարդիւն կերպով դեգերում են Ռուսաստանի այլ և այլ քաղաքներում։ Մայր է տուել քաղցի մատնվածների շարքը, բայց Ղազախի փուռերն անգամ դադարել են հաց թխելուց։ Այս քանի օրս փութը 7 կոպ. ճարվող հացի ալիւրը ևս սպառվեց։ Այս օրվան մի վագոն ստացված ալիւրը վաճառվեց մի քանի ժամում՝ քասկը 15 րուբլով (պուդը 3 ր.), և այդ՝ դեռ կայարանից 8 վերստ հեռաւորութեան վրա։ Թէ ինչ գներով է ծախվում անկենտրոն գիւղերը հասած այդ ալիւրը, թողնում եմ ընթերցողներին երևակայելու։

Գիւղատնտեսական Ընկերութեան յայտարարութիւնը՝ իր նախաձեռնութեան մասին, գիւղացուն յոյս և կենդանութիւն է ներշնչել, բայց խոստացված էր մեզ համախօսականի ձևը. արդեօք պիտի ստացվի՞ն մեզ մօտ այդ ձևերը, թէ անմիջապէս գործի պիտի անցնենք, չը գիտենք։

Սպասում ենք այդ մասին նոր կարգադրութեան։

Բայց հրաշալի եղանակ է և գիւղացին հերկում է արագ՝ միլիոնաւոր մկների մի անգամ ուղէն հերկածը։ Անցայ գիւղերով, տեսայ նրանց հողերը։ Գիւղացին իր թըշուառութիւնը սիրում է պատմել միշտ չափազանցրած, բայց մկների անհնլի քանակութեան մասին նրա այս անգամ պատմածը նսեմանում է տեսածիս առաջ։ Չը տեսնված, չը լսված բազմութիւնը մկների նկատելի է դաշտում, ամեն մի մատնաչափ տարածութեան վրա։

Եւ ցանում է գիւղացին, ցանում է միլիոնաւոր բներն ու մկների բերանի առաջ՝ տարված միակ մի յոյսով, թէ «Աստուած ողորմած է», «Աստուած իր ստեղծածին չի կորցնի»։

Արդեօք առաջիկայ ձմեռը նպաստաւո՞ր կը լինի մեր սերմանացանի համար թէ միւս տարին մնացած մի քանի հաւի կռուն էլ կը կորվի, այդ էլ Աստուած գիտէ։

Զ. Ք. Ասրեսեան

—

Համազասպ վ.-ի մահը

Էջմիածին, 24 հոկտ.

Ամսիս 19-ին վախճանվեց Էջմիածնի միաբանութեան հին անդամներից մէկը՝ Համազասպ վարդապետ Համազասպեանը 3-օրեայ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ։

Հանգուցեալը ծնված էր Վաղարշապատում 1841 թւին և աբեղայ ձեռնադրված 1864 թւին։ Իր երիտասարդութեան օրերում արել է նշանաւոր գործեր, բայց վերջին տարիներս ծերութեան պատճառով անգործութեան էր դատապարտված։ Հանգուցեալի թաղումը կատարվեց ամսիս 20-ին։

Այստեղ եկաւ Կիշինեվի կօնսիստօրիայի նախանդամ գեր. Տիրայր վարդապետը և ստանձնեց դիւանապետի պաշտօնը։

Ամսիս 21-ին մայր տաճարում՝ ներկայութեամբ Վեհ. Հայրապետի և խուռն բազմութեան՝ կատարվեց մաղթանք Ն. Կ. Մ. Նիկոլայ Ալէքսանդրովիչի գահակալութեան առիթով։

Գերճ

—

Փակ բաղանիքներ

Կարս, 25 հոկտ.

Ահա 3 ամիս է՝ քաղաքի բոլոր բաղանիքները փակ են և ազգաբնակութիւնը լողում [illegible]ի մէջ։

Մի քանի բժիշկներ և պաշտօնական անձինք ուզում են ապացուցանել, որ Կարսի գետը խոլերայի բացիլների կատարեալ շտեմարան է, որովհետև բաղնիքներից դուրս գնացած ջրերը ապականում են գետը և առաջ բերում զանազան հիւանդութիւններ։

Սարիբէգ Տէր-Մելքիսեդեկեան

Թանգութեան դէմ

Նոր-Բայազէտ, 21 հոկտ.

Անասելի թանգութիւն է տիրում բոլոր մթերքների վրա։ Մրգեղէնից սկսած մինչև ամենաթանգագին ապրանքները եռապատիկ գին են գտել՝ շնորհիւ անկուշտ վաճառականութեան։ Ձէթ ու կարը—մանուֆակտուրային ապրանքները—նոյնպէս կրկնակի գին են ստացել, որոնց գնումն ու սպառումը ամենադժուարին կացութեան մէջ է դրել մանաւանդ հասարակ ժողովրդին, որ ամբողջ ամառը գրեթէ բոբիկ ու տկլոր է անց կացրել, քանի որ նրա մի կօշիկը, որ առաջներում արժէր 2—3 ր., այժմ 10 ր. է դառել, իսկ մի կանգուն ճոթը՝ 50—60 կոպէկով ձեռք չի ընկնում։ Մի խօսքով՝ ոչ մի ապրանքի մօտենալ չի լինում։ Կան նշաններ նոյնիսկ արհեստական թանգութեան, որովհետև ոչ մի ապրանք, գոնէ տեղական արդիւնաբերականը (իւղ, պանիր, բուրդ, ձէթ, ձու և այլն) իր նախկին արժէքի վրա չէ մնացած։ Այդ տեսակէտից կարելի է գալ այն եզրակացութեան, որ անխտիր բոլոր առևտրականները դուրս են եկել սպառող ժողովրդի գրպանը թալանելու... և փող դիզելու, որքան կարելի է շատ փող։ Վաճառականների ախորժակը միմիայն կարող են զսպել սպառողական ընկերութիւնները՝ իրանց մրցումներով, մաքուր, անխարդախ ապրանքների հայթայթմամբ և հասարակ ժողովրդի սեփական շահերը ի նկատ առած։

Թէ՛ թանգութեան դէմ գնելու և թէ՛ հասարակ սպառող դասակարգի շահերը ի նկատի առնելու նպատակով, տեղական մի խումբ երիտասարդներ մի քանի ամիս առաջ խնդիր ներկայացրին բարձր կառավարութեան առաջ՝ սպառողական ընկերութիւն բաց անելու համար։ Այժմ արդէն խնդիրը յարգված է ու կանոնադրութիւնը հաստատված և շուտով կը ձեռնարկվի գործի։

Գ. Սիմոնեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Պետ. Դումայի անդամ Միք. Պապաջանեան հեռագրում է մեզ. «Բարձրագոյն ներման են արժանացել՝ Անահիտ Փարսադանեան, Շամիր Գէորգեան, Սիմէօն Բէկեան, Սիմէօն Գուլզինեան, Սիմէօն Եղիազարեան, Հաշի Հաղարդուլով, Խաչատուր Գէորգեան, Բարսեղ Ցակրեան, Մելքում Տէր-Յովսէփեան, բժ. Նիկոլայ Տէր-Թովմասեան, Պօղոս Տէրտէրեան, Ռուբէն Իսգրաշեան, Արշակ Ոսկանեան, Տիգրան Աղամալեան, Յովհաննէս Բօզեան, Արամ Բօշեան, Աւետիս Բօշեան, Մանուչար Պապեան, Յովհաննէս Փարվանեան, ինժ. Յովհ. Քաջազնունի, Գարեգին Գէորգեան, Աւետիս Իսահակեան (բանաստեղծ), Յովհ. Իւսուֆեան և Աւետիս Աղնաւուրեան։ Բոլորին էլ իրաւունք է տրված անարգել վերադառնալ Ռուսաստան»։

◆ Հացի ճգնաժամը շարունակվում է քաղաքում։ Ահա երկրորդ օրն է՝ շատ փռեր հաց չեն թխում։ Ազգաբնակութեան միակ հոգսը դարձել է հացը։ Հաց չը թխելը բացատրվում է նրանով, որ ալիւր չը կայ։ Մինչդեռ կայարանում կանգնած են ալիւրով բեռնված վագոններ։ Սակայն գաղտնիքը ուրիշ տեղ է թաքնված։ Այդ վագոնների ալիւրի տէրերը, այսինքն մանր պահեստատէրերը, ինչպէս հաղորդում է «Кавказъ»-ը, չեն կամենում ստանալ իրանց ալիւրը։ Հէնց այս հանգամանքն ի նկատի ունենալով, համաձայնութեամբ նահանգապետի, Անդրկովկասի երկաթուղային կառավարչի և քաղ. վարչութեան, այդ ալիւրը գնեց քաղաքը և բաժանեց հացթուխներին։ Ալիւրի պաշարը կը բաւի միայն 2 օր։

◆ Երէկ բազմաթիւ գաղթականներ, չը գտնելով քաղաքումս հաց, դիմել են Տ. Նազարեանի ճաշարան-ապաստարանը, ուր լիովին բաւարարվել են։

◆ Երէկ քաղաքի պատերին փակցվեցին Թիֆլիսի զինւորական ատեանի յայտարարութիւնները, որոնցով զէնքի են կոչվում 1906—7—8 թ.թ. զինւորագրութեան ժամանակի I կարգի երկրապահ զինւորացուները։

◆ Թիֆլիս է եկել էջմիածնի ճեմարանի ռեկտոր և Եղբ. Օգնութ. Գլխաւոր Կարգադրիչ Ցանձնաժողովի նախագահ Գարեգին վարդապետ Յովսէփեանը։

◆ Թիֆլիսի մեշչանների աւագի պաշտօնի համար մեշչան լիազօրների վերջին ժողովը վերընտրեց նախկին աւագ Բարսեղ Առաքելեանին. նրան օգնական՝ Յովհ. Սահաթսազեան։ Աւագի ռոճիկը 1300 ր. տեղ նշանակվել է 1500 ռուբլի։

◆ Թիֆլիսում ամէն օր 150 պուդ կաթ է ստացվում Բօրչալուի Աղ-Բուլաղի գիւղից։ Այդ 150 պուդն իր մէջ աւելի ջուր է պարունակում, քան կաթ, և բացի այդ լի է ամէն տեսակ կեղտոտութիւններով։ Բնակիչների բողոքի հիման վրա՝ այդ կաթը յանձնվեց լաբորատորիային քննելու։ Լաբորատորիան քննելով գտաւ, որ այդ կաթը միանգամայն անպէտք է սննդի համար։

◆ Հոկտ. 28-ին, պրիվատ-դոցենտ Բայկինի նախագահութեամբ տեղի ունեցաւ քաղաքի հիւանդանոցների գլխաւոր բժիշկների խորհրդակցութիւնը, որտեղ որոշվեց քաղ. կենտրոնական հիւանդանոցին կից բանալ տիֆի պատուաստիչ կայան։ Պատուաստել կարելի է բոլոր ցանկացողներին և որը կը կատարվի հիւանդանոցի ընդունելութեան ժամերին։

◆ Թիֆլիսի Հայոց Գիւղատնտեսական Ընկ. Վօլժսկօ-Կամսկի բանկի Թիֆլիսի ճիւղի միջոցով Հիւսիսային Կովկասում ձեռք է բերել 400 վագոն ցորեն և ալիւր՝ գիւղական ազգաբնակութեան կարիքների համար։

◆ Քաղ. վարչութեան անդամ Միք. Ն. Աթաբէկեան Բարձրագոյնս պարգևատրվել է Ստանիսլավի 3-րդ աստիճանի շքանշանով զօրահաւաքի ժամանակ ցոյց տուած առանձին ջանքերի համար։

◆ Վաղը երեկոյեան Երաժշտական դպրոցում Սեդրակ Թառայեանը և օր. Թառայեան կարդալու են դասախօսութիւններ, առաջինը «Մխիթարական խօսք հայ ժողովրդին» թեմայով, իսկ երկրորդը՝ Անտօն Չեխովի մասին։

◆ Այսօր, երեկոյեան ժամը 8-ին, Երաժշտական դպրոցի դահլիճում կը կայանայ Վ. Վ. Վօդովօզովի դասախօսութիւնը հետևեալ թեմայով. «Политическія и общественныя идеи Пушкина». Դասախօսութիւնից յետոյ կը լինի զրոյց Վօդովօզովի Թիֆլիսում կարդացած բոլոր դասախօսութիւնների մասին։

◆ Հոկտ. 30-ին № 40 հիւանդանոցում կային խոլերայով հիւանդ 34 հոգի,

Բծաւոր տիֆով

հիւանդներ կային 42 հոգի,

◆ Հոկտ. 29-ին մեռաւ քաղաքային հրշէջների խմբի կառավարիչ Կ. Ն. Կալմըկովը։

◆ Հոկտ. 29-ին Թիֆլիսում ստացվեցին հետևեալ ապրանքները. ալիւր 11 վագոն, հաճար 2 վ., եգիպտացորեն 1 վ., գարի 4 վ., գետնախնձոր 4 վ., սագ 2 վ., միրգ 2 վ., ցորեն 3 վ., վառելափայտ 1 վ., գինի 2 վ. և շաքարաւազ 4 վագոն։

◆ Ստացանք «Դիւան Հայոց Պատմութեան» գիրք ԺԳ. Հարստահարութիւնները Տաճկա-Հայաստանում (վաւերագրեր 1801—1888), յաւելուածներով, ծանօթութիւններով և բառգրքով, հրատարակեց Գիւտ ա.-ք. Աղանեանց, տպված Ազգային Բիւրոյի ծախքով, Թիֆլիս, 1915 թ.։ Գիրքը բաղկացած է 584 էջից։

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Հոկտ. 28-ին Բագւում ի կատար ածվեց տեղական զինւորաշրջանային դատարանի դատավճիռը 6 թուրք աւազակների նկատմամբ, որոնք զինված յարձակվում էին գործել ստրաժնիկների վրա։ Այդ 6 հոգին էլ կախվեցին. դրանց հետ մի թաթար, պարձեալ աւազակութեան համար, և մի մուսուլման, որ մեղադրվում էր մօլլայի սպանութեան մէջ։

◆ Բագւից հաղորդում են, որ Փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական սենատոր Պետերսօնը յայտնել է Բագւի քաղաքապետին, թէ տեղական բնակչութեան շրջանային կոմիտէտները վերացվում են և որ թանգութեան դէմ կռւելու համար մշակվելու են ընդհանուր միջոցներ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Մոսկվայի լրագիրների ասելով, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի օգնական Շեվեակօվը դիմեց զինւորական մինիստրին մի նամակով, որի մէջ խնդրում է ազատել զինւորական ծառայութիւնից Նովօրօսիյսկի, Խարկովի, Կազանի և Սարատովի համալսարանների բժշկական ֆակուլտէտների շատ պրոֆէսօրների և դոցենտների։

◆ «У. Р.»-ն հաղորդում է. «Երկրագործութեան մինիստր նշանակվել է գաղթականական բաժանմունքի նախկին կառավարիչ Գլինկան»։

◆ Պետրօգրադից հեռագրում են, որ ճանապարհների հաղորդակցութեան նախկին մինիստր Ռուխլովը տառապում է սրտի լուրջ հիւանդութեամբ

◆ Պետրօգրադում իշխանութիւնը դադարեցրել է „Петроградскій Курьеръ“ լրագիրը։

◆ Ներկայումս Մոսկվայի համալսարանում կան մօտ 12,000 ուսանող։

◆ Ռուսաստանի պետական պարտքը ներկայումս կազմում է 16.794.990,800 ր., անցեալ տարվանից 6.321.428,211 ռուբլով աւելի։

◆ Կրիվօշէինի հրաժարականի առիթով „Б. В.“ և «П. К.»-ը մատնանշում են, որ այդ նշան է այն բանի, որ կառավարութիւնը վճռել է չը գործակցել առաջադէմ բլօկի հետ։ Կրիվօշէինին ցաւակցութիւն են յայտնել շատ պետական և հասարակական գործիչներ։

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

«Баку» թերթի մէջ Ա. Ջ. (А. Ч.) ծածկանունով մի պարոն իր վրա է վերցրել պաշտօնը՝ բացատրելու հասարակութեանը, թէ հայկական կատարածը ինչպէս է լուսաբանվում հայ մամուլի մէջ։ Թերթի խմբագրութիւնը տպել է այդ յօդուածները իբրև աշխատակցի, և, հետևաբար, պէտք է ենթադրել, թէ համամիտ է այդ յօդուածների մէջ արծարծված մտքերին, քանի որ որևէ նկատողութիւն չէ անում։ Միայն վերջին յօդուածը, այն էլ արդէն մի ուրիշ վերնագրով—«Հայկական ժամանակակից տրամադրութիւններից» վերնագրով—թերթը տպել է իբրև նամակ խմբագրութեան, որով կամենում է յայտնել, թէ պատասխանատուութիւնը թողնվում է յօդուածագրի վրա։ Իսկապէս, «Баку» թերթը աւելի լաւ արած կը լինէր, եթէ հէնց սկզբից այդպէս վարված լինէր, որովհետև յօդուածագիրը իր յօդուածներով ոչ թէ հայկական կատարածները լուսաբանում է ըստ հայ մամուլի, այլ լոկ ըստ մամուլի այն կուսակցութեան, որին, ըստ երևոյթին, պատկանում է և ինքը։ Ն... ի գրածների մեծ մասը հիմնւում է «Ա...»-ի վրա Թիֆլիսի համախոհ թերթի վրա և միայն նրանց տեսութիւններով ու հայեացքներով է կամենում լուսաբանել խնդիրը, հետևաբար և նրա լուսաբանութիւնը դուրս է գալիս միակողմանի, տենդենցիօզ և անճիշդ։ Երևի ինքը խմբագրութիւնն էլ նկատել է այդ անշարժ հանգամանքը, որ զետեղել է Ա. Ջ.-ի վերջին յօդուածը իբրև նամակ խմբագրութեան։ Այդ յօդուածը կուսակցական ապոլոգիայի գլուխ գործոց կարելի է համարել։ Յօդուածագիրը զարմանք ու ցաւ է յայտնում, որ հայ ժողովրդի լայն խաւերը համակվել են խորին բէակցիայով և առաջվայ օպտիմիզմը չը կայ։ Եւ նա աշխատում է ամէն կերպ արդարացնել այն մարդկանց, որոնք այսօր դատապարտվում են հանրային կարծիքի կողմից իբրև յանցաւորներ։

Մենք կարող էինք շատ լուրջ փաստերով հերքել Ա. Ջ.-ի բոլոր գրածները և ցոյց տալ նրա կարծիքների ամբողջ անհիմնաւորութիւնը, բայց որովհետև ներկայ պայմանները թոյլ չեն տալիս այստեղ առաջ բերել բոլոր փաստերը այնպէս, ինչպէս կան, ուստի մենք ստիպված ենք խնդրել միայն առայժմ „Баку“ թերթի խմբագրութեանը, եթէ նա կամենում է լինել անկուսակցական և անաչառ ներկայ հարցի վերաբերմամբ, թոյլ չը տալ այնպիսի միտումնաւոր և միակողմանի յօդուածներ, ինչպէս Ա. Ջ.-ի յօդուածներն։ Ռուս մամուլը—հազար անգամ մենք կրկնել ենք այս ճշմարտութիւնը—պէտք է հայկական հարցերի վերաբերմամբ հանդիսանայ անաչառ դատաւոր, այլ ոչ գործիք դառնայ կուսակցական նկատումների։

Եւ կատարեալ զրպարտութիւն է, երբ Ա. Ջ. ասում է, թէ կան մարդիկ, որոնք աղաղակում են. «Ինչի՞ է պէտք այժմ ազատ Հայաստանը, երբ այդտեղ հայ եւս չէ մնացել»։ Ոչ, այդպէս չեն ասում վշտացեալները. նրանք չեն կամենում և լռումն առաջ բերել, այլ միայն ասում են, թէ այլ գործելակերպով կարելի էր շատ քիչ զոհեր տալ, բայց որովհետև մի կուսակցութիւն իր անձնական շահերը միայն նկատի ունենալով որոշ գործելակերպ ընտրեց, դրա համար և հետևանքները սոսկալի աղէտաբեր եղան։ Այժմ ձգտել արդարացնել այդ գործելակերպը՝ նշանակում է յեղաշրջել դիտմամբ փաստերը։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 21 հոկտ.

Ատրպատականի թեմ. Ներսէս եպ. Մելիք-Թանգեանը Սալմաստից մի քանի օրով եկել էր Թաւրիզ։ Հայր սրբազանը նորից մեկնեց Սալմաստ գաղթականների գործով։

Այն տեղեկութիւնները, որ հաղորդեց հայր Մելիք-Թանգեանը Սալմաստում ապաստանած հայ գաղթականների մասին, քար սրտերին անգամ կարող են կարեկցութեան բերել։ 12,000 հոգուց կազմված հոծ բազմութիւնը, գլխաւորապէս կանայք ու երեխաներ, դեռ մինչև այսօր, աշնանային այս ցուրտ ու խոնաւ օրերին, գիշերում է բացօդեայ, առանց անկողնի, առանց տաք զգեստների..., Սանիտարական ու սննդական պայմանների խրոնիկական բացակայութիւն, տարափոխիկ հիւանդութիւններ—ահա այն բոլորը, ինչ բաժին է ընկել առանց այն էլ խիստ տանջված հայութեան այդ մասին։

Հարկաւոր է անմիջական և շտապափոյթ օգնութիւն՝ այդ խեղճերին մահվան ճիրաններից ազատելու համար։

Սրբազան հայրը սպասում է Կովկասից օժանդակութիւն, բայց դրանք կաթիլներ են ծովի մէջ։ Չը նայած Թաւրիզի հայ համայնքի ուժերից խիստ վեր բան է գաղթականների բոլոր կարիքները բաւարարել, բայց նա չը գլացաւ իր պարտականութիւնը կատարել։

Հայր Մելիք-Թանգեանի նախաձեռնութեամբ կազմվեց Թաւրիզի հայ կանանցից մի կօմիտէտ, որ ահա 15 օր է՝ եռանդուն կերպով կպել է գործի, դրամական, զգեստի, անկողնի և այլ իրերի ժողովարարութիւններ է անում գաղթականների համար։ Կանանց կօմիտէտը կազմված է հետևեալ տիկնանցից. Ա. Ա. Վարդանեան (նախագահ), Բէատրիս Սարաճեան (գանձապահ), Աշխէն Ջիլինգարեան (գանձապահ), Նաև տ. տ. Կատիա Միքայէլեան, Աշխէն Սահակեան, Սօֆիա Փիլօսեան, Լօրետտա Պատմագրեան և Ս. Սարգսեան։

Կօմիտէտի հաւաքած անկողինները և զգեստները մի քանի օր առաջ 22 հակով ճանապարհվեցին Սալմաստ։

Ժողովարարութիւնը շարունակվում է։

Հայկական նորաբաց կլուբն էլ մի շաբաթ առաջ երեկոյթ տուեց գաղթականների օգտին և գոյացած արդիւնքը, մօտ 950 ր., դրել է հայ կանանց կօմիտէտի տրամադրութեան ներքոյ։ Մասնաւոր նուիրատւութիւններով էլ բաւական դրամ հաւաքվել է, որով կը գնվեն անկողին ու սպիտակեղէն և կուղարկվեն Սալմաստ։

Robert

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3 դէպի Բաթում 1 ժ. 45 ր. ցերեկ.
№ 4 » Բագու 7 ժ. 3 ր. երեկ.
№ 6 (արագ) » 12 ժ. 8 ր. ցերեկ.
№ 9 » Բաթում 8 ժ. 53 ր. երեկ.
» Ջուլֆա 8 ժ. 53 ր. երեկ.
» Բօրժօմ 3 ժ. 20 ր. ցերեկ

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3 Բագուից — 12 ժ. 54 ր. ցերեկ.
№ 4 Բաթումից— 5 ժ. 55 ր. երեկ.
№ 5 Բագուից (արագ) 7 ժ. 41 ր. երեկ.
№ 10 Բաթումից— 9 ժ. 51 ր. առաւ.
Ջուլֆայից — 8 ժ. 11 ր. առաւ.
Բօրժօմից — 7 ժ. 25 ր. առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Գուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերքաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկածաւ.։
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի կոկորդի և քթի հիւանդութ.։
Ա. Գ. ՏԻՐԱՑԵԱՆ—12—1 ժ. երեշ., հիւղ. և շաքաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկաւաւ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—185

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

КАТАРРЪ ЖЕЛУДКА
ГЕМОРРОЙ
ЗАПОРЪ
ИЗЛѢЧИВАЕТЪ РАДИКАЛЬНО, ИСКЛЮЧИТЕЛЬНО
Пилюли „КАТАГЕМО“
М. ДЕЛАМУРЕ
ПРОДАЖА ВЪ ЛУЧШИХЪ АПТЕКАХЪ И ВЪ АПТЕКАРСКИХЪ СКЛАДАХЪ.
ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ СКЛАДЪ ДЛЯ ВСЕГО КАВКАЗА
ЛАБОРАТОРІЯ М. ДЕЛАМУРЕ ТИФЛИСЪ
ЭРИВАНСКАЯ ПЛ. ПУШКИНСКАЯ 3,
ВЕРХНІЙ ЭТАЖЪ.
(Կ. 2.) 760. 50—4

ՆՈՐ ՅՈՅՍ, ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ

— ՆՈՐ ՈՅԺ —

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՆՋԱՆՔՆԵՐ

Ջղայնութիւնը, ջղային թուլութիւնը, ընդհանուր թուլութիւնը և սեռական թուլութիւնը առաջանում են միմիայն գլխի և մէջքի անկանոն և թոյլ գործողութիւնից։

Այդ անկանոնութիւնը կարող է լինել ժառանգական, կամ առաջ է գալիս, երբ կեանքը պահանջում է մարդուց մեծ ծանր աշխատանք՝ նիւթական պակասութիւնների ժամանակ, կամ երբ մարդուն քայքայում են հազարաւոր վշտեր, մտածմունքներ, կարիք և կամ երբ նա հիւանդ է վարակիչ կամ ծանր հիւանդութիւններով, ինչպէս օրինակ սիֆիլիս, տիֆ, թոքախտ, մրցտական փոխկապութիւն և այլն, որոնք ի վերջոյ դարձնում են նեվրաստենիկ։

Նեվրաստենիայի և ջղայնութեան նշանները. 1) առաւօտ տեղից վեր կենալիս՝ զգում էք յոգնածութիւն, աչքերի մթագնութիւն, ընդհանուր մարմնային թուլութիւն, դառնում էք ջղային, բարկացկոտ, ձեր յիշողութիւնը թուլանում է, տանջվում էք անքնութիւնից, սիրում էք միայնակութիւն, զգում էք երբեմն սրտխառնութիւն մէջքի ցաւ, գլխի պտոյտ, ձեր մտաւոր և ֆիզիքական ուժը և առողջութիւնը կամաց-կամաց քայքայվում են, սրտի շարժումների ժամանակ սիրտը անկանոն է բաբախում, ախորժակ չունէք, և այլն և այլն։

Մարդիկ յաճախ ուշադրութիւն չեն դարձնում այդ երևոյթների վրա, բայց յետոյ արդէն ուշ է լինում... Սկզբից և եթ պէտք է բժշկվել, ամրացնել մարմինը, պէտք է ուղեղից պակասած ֆօսֆօրը լրացնել, առանց որի ուղեղը և ջղերը չեն գործում։

Ֆօսֆօրը աւելացնում է մարդու մէջ աշխատանքի էներգիա, եռանդ, երիտասարդութիւն։

Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզին երկար աշխատանքներից և փորձերից յետոյ աջողվել է պատրաստել միակ դեղը, որը պարունակում է իր մէջ մեծ քանակութեամբ ֆօսֆօր. այդ դեղը կոչվում է Ստիմուլօլ, որը վերականգնում է կորցրած երիտասարդութիւնը, առողջութիւնը և ընդհանուր ջղայնութիւնը և թուլութիւնը. արտասահմանի և Ռուսաստանի յայտնի պրօֆեսօրները, բժիշկները և հիւանդները տուել են իրանց գովասանքը և շնորհակալութիւնը, և այժմ զանազան սանատօրիաներում և հիւանդանոցներում բժշկում են հիւանդներին Պարիզի յայտնի բժիշկ Գլէզի հանճարեղ դեղով՝ Ստիմուլօլով... Ահա ինչ են գրում Ստիմուլօլի բժշկութեան մասին բժիշկները.

Մեծարգոյ պարոն.

Մի ամսի չափ ուղարկվելով արտասահման՝ իմ հիւանդներին թողնում եմ լի յոյսով, որ նրանց ջղայնութիւնն ամբողջովին կը բժշկվի Ստիմուլօլով։

Եկատերինօսլաւ, կին-բժիշկ Դեմբովսկայա։

Մեծարգոյ պարոն,

Ձեր ուղարկած մի տուփ Ստիմուլօլը գործածեց մի ջղային հիւանդ, որ ունէր ստամոքսի մաղասային թաղանթի անչափ զգայնութիւն, փորարտաթորումն և սրտի անկարգ բաբախումն։

Իսկական Ստիմուլօլը պատրաստվում է Ֆրանսիայում (Պարիզում), ամէն մի արկղը ունի գործարանի դրոշմը՝ Institut „D-r Calvet Paris“. Մի տուփը բաւական է, որ դուք զգաք ձեր հրաշալի գործողութիւնը եւ դուք կը ստանաք ձեր ուզած եռանդը եւ առողջութիւնը. դեղերի հետ ուղարկվում է բոլոր եւրօպական և Ռուսաստանի պրօֆեսօրների, բժիշկների, հիւանդների գովասանքները և շնորհակալական նամակները։

Պատուէրները, փողը և նամակները ուղարկել 1) Тифлисское отдѣленіе Института доктора Кальве, Тифлисъ, Эриванск. площ., Пушкинская 3, верхній этажъ, отд. 11|3 (Խնդրեմ հասցէն գրել լրիւ, ինչպէս որ ռուսերէն գրված է)։ Մէկ տուփը արժէ 7 րուբ., ճամփապարհածախսով և վերադիր վճարով 50 կոպ. աւելի արժէ։ Ով ուղարկի 7 ր. փողը առաջուց լիովին, ճանապարհածախս չի վճարում։

Վերադիր վճարով ուղարկվում է միայն 2 ր. 50 կ. կանխավճար ստանալուց յետոյ։

(2.) 609. 10—9

ՀՐԱՒԷՐ

Լրացած լինելով ս. Լուսաւորիչ եկեղեցու երեցփոխի և հոգաբարձուների պաշտօնավարութեան ժամանակամիջոցը՝ հոգևոր իշխանութեան կարգադրութեամբ՝ կիրակի, նոյեմբերի 1-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, նշանակված է նոյն եկեղեցում ծխականների առաջին ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ, նոր ընտրութիւն կատարելու վերոյիշեալ պաշտօնատար անձանց. ուստի սրանով խնդրում եմ յիշեալ եկեղեցու չափահաս ծխականներին շնորհ բերել ժողովի՝ ընտրութեանը մասնակցելու։

Գործակալ՝ Ղևոնդ ա.-ք. Մամիկոնեանց

788 2—1

Եղեանայի եկ.-ծխ. տղայոց քառամեայ և օրիորդաց եռամեայ դպրոցների համար հարկաւոր է

ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

— ԿԱՄ —

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ

միջնակարգ կրթութեամբ, շաբաթական կուռնեայ 25 դաս և հերթ. վերակացութեան պաշտօն տղայոց դպրոցում 3 օր։ Ստանձնող ուսուցչին կամ ուսուցչուհուն կը տրվի բնակարան, վառելիք և ծառայ, իսկ ռոճիկի մասին անյապաղ դիմել տեղիս հոգաբարձութեան հետևեալ հասցէով՝ Черезъ г. Моздокъ, въ м. Эдиссію, Эдиссійскому церковно-приход. Попечительсву.

785. 3—1

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ

վաճառվում են հետևեալ հրատարակութեանց սակաւաթիւ օրինակները

1) ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ, Գր. Արծրունու գրական գործուն. 25-ամեակի առիթով, Խ. Մալումեանի, գ. 50 կ.
2) АГРАРНЫЯ ПРОБЛЕММЫ, Ал. Калантаръ, . . գ. 10 կ.
3) СУДЬБА ТАБАКОВОДСТВА НА ЧЕРНОМОРСК. ПОБЕРЕЖЬѢ, Ал. Калантаръ, . . գ. 15 կ.
4) ԻՆՔՆԱԿՈՉ ԻՇԽԱՆԸ, Վիլհէլմ Հաուֆի, թարգմ. օր. Վ. Տէր-Նիկողայոսեանցի, . գ. 10 կ.
5) АРМЯНСКАЯ ПОЭЗІЯ ВЪ ЛИЦѢ РАФАИЛА ПАТКАНЬЯНА, Гр. Чалхушьяна, . . գ. 50 կ.
6) ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ԱԽՏԵՐ, բժ. Ա. Բուդաղեանի, . . գ. 05 կ.
7) ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԵՒ ՀՐԱԲՈՒԽ, Վ. Լօռնկեվիչի, . . գ. 06 կ.
8) ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՎԱՐԺՈՒՀԻ Շչէդրինի, թարգմ. Խ. Մ.-ի, . գ. 05 կ.
9) ԵՐԿՈՒ ՆՈՎԷԼԼԱ, Իւհաննի Ահօյի, թարգմ. Լ. Բարայեանի գ. 10 կ.
10) ՍԻՍՏԵՄ, Մ. Հալբէի, և ԵՐՋԱՆԻԿ ԻՇԽԱՆԸ, Օ. Վիլդէի թարգմ. Լ. Բարայեանի, գ. 15 կ.
11) ՀՐԹԷՆ, Գ. Տէր-Ռուբինեանի, գ. 40 կ.
12) ԴԺՈԽՔ, Ց. Ջանիկեանի, II հտ., գ. 30 կ.
13) СѢРА, Лекція д-ра А. Арцруни, գ. 20 կ.

Այս գրքերից մի մի օրինակ պահանջողներին զեղչ է լինում 20%, ճանապարհածախսն էլ մեզ վրա։

Դիմել՝ Ред. газеты «МШАКЪ», Тифлисъ.

(8) 0—9

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.